

«Skulle hatt mer mangfold!»

En studie av hvordan bildebøker kan bidra til å speile og synliggjøre familiemangfold i barnehagen

CAMILLA DELBEKK MOSEIDJORD

VEILEDER

Agnes-Margrethe Bjorvand

Universitetet i Agder, 2024

Fakultet for humaniora og pedagogikk

Institutt for nordisk og mediefag

Master

Forord

Mitt siste punktum på masteroppgaven er satt. Det har vært en spennende, lærerik og intens periode. Arbeidet med oppgaven har gitt meg verdifulle erfaringer og kunnskap som jeg tar med meg videre inn i profesjonsutøvelsen og livet.

En stor takk til veilederen min Agnes-Margrethe Bjorvand. Kunnskapen og kompetansen hun har på feltet har vært inspirerende, og ikke minst verdifull for oppgaven. Jeg vil også rette en takk til mine medstudenter for godt samarbeid gjennom de siste to årene.

Sist, men ikke minst, en stor takk til deltakerne mine i dette prosjektet. Deres erfaringer er uvurderlige!

Kristiansand, mai 2024

Camilla Delbekk Moseidjord

Sammendrag

Denne masteroppgaven setter søkelys på hvordan bildebøker kan bidra til å speile og synliggjøre familiemangfold i barnehagen. I barnehagens rammeplan står det at barnehagen skal «synliggjøre et mangfold i familieformer og sørge for at alle barn får sin familie speilet i barnehagen» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 10). Personalet i barnehagen har et viktig ansvar i arbeidet med å speile og synliggjøre alle barns familier, uansett familieform.

Bildeboka er det vanligste bokmediet for barnehagebarn, og kan derfor være en god ressurs i dette arbeidet.

Funnene mine viser at barnehagelærere har god tilgang på bildebøker i barnehagene, men at innhold som skildrer familiemangfold er begrenset. Barnehagelærerne viser gode holdninger til ulike familiekonstellasjoner, men kunnskapen om hvordan dette kan synliggjøres er lav. Dette diskuteres i lys av teorier om speiling og synliggjøring av ulike familiesammensetninger og analyser av familiemangfold i bildebøker.

Abstract

This master thesis will shed a light on how picture books can contribute to highlight and reflect family diversity in kindergarten. The framework plan for kindergartens states that “kindergartens shall highlight diversity in family structures and ensure that all children see their family arrangements reflected in kindergarten” (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 9-10). The kindergarten staff has an important responsibility in the work to highlight and reflect all children’s families, regardless of shape or form. The picture book is the most common medium for children in kindergarten and can therefore be a good resource in this effort.

My findings show that kindergarten teachers have easy access to picture books in the kindergarten. However, the content depicting family diversity is limited. The kindergarten teachers show good understanding towards differing family arrangements but the knowledge of how this can be highlighted is low. This is discussed in the light of theories related to reflecting different family arrangements and analyses of the family diversity in picture books.

Innholdsfortegnelse

Forord	2
Sammendrag	3
1.0 Tema og bakgrunn for oppgaven	6
1.2 Barn av regnbue- og stjernefamilier	6
1.3 Barnehagens rammeplan	7
1.4 Problemstilling og forskningsspørsmål.....	8
1.5 Tidligere forskning	9
1.6 Oppgavens struktur.....	11
2.0 Teoretiske perspektiver	13
2.1 <i>Displaying Families</i> (2007)	13
2.2 <i>Interrogating the Lack of Diversity in Award-Winning LGBTQ-Inclusive Picturebooks</i> (2019).....	14
2.3 <i>Resisting Gentle Bias: A Critical Content Analysis of Family Diversity in Picturebooks</i> (2019).....	16
2.4 <i>Bildebøker for å synliggjøre familiemangfold i barnehagen</i> (2021).....	19
2.5 « <i>There is no one right family</i> »: <i>Young Children's Discussions About Family Diversity</i> (2022).....	20
2.6 Sammendrag av artiklene	21
3.0 Metode	23
3.1 Fenomenologi.....	23
3.2 Tematisk analyse.....	24
3.3 Fokusgruppeintervjuer.....	26
3.3.1 Utvalg	27
3.3.2 Gjennomføring	28
3.3.3 Transkribering.....	29
3.4 Analyse.....	30
3.5 Troverdighet.....	32
3.6 Etske aspekter.....	33
4.0 Analyse og drøfting av funn	35
4.1 <i>Hva slags bøker om ulike familiemangfold finnes i barnehagen?</i>	35

<i>Tilgang på bøker generelt</i>	36
<i>Tilgang på bøker om ulike familiemangfold</i>	37
<i>Oppsummering og mulig svar på forskningsspørsmål</i>	40
<i>4.2 Hva slags erfaringer har barnehagelærere med å arbeide med bøker om familieforhold og/eller familiemangfold mer generelt?</i>	41
<i>Temabasert arbeid på avdelingene</i>	41
<i>Barnehagelærernes konkrete erfaringer med familiemangfold i bildebøker</i>	43
<i>Det kan være frustrerende for barn å ikke kjenne seg igjen</i>	47
<i>Barnehagelærernes refleksjoner om familiemangfold og bildebøker</i>	48
<i>Oppsummering og mulig svar på forskningsspørsmål</i>	51
<i>4.3 Hva skal til for å øke mangfoldet?</i>	51
<i>En wake-up-call</i>	52
<i>Oppsummering og mulig svar på forskningsspørsmål</i>	54
5.0 Avsluttende refleksjoner	55
Referanseliste	58
Vedlegg	61
<i>Vedlegg 1: Samtykkeskjema</i>	62
<i>Vedlegg 2: Intervjuguide</i>	64
<i>Vedlegg 3: Godkjenning NSD/Sikt</i>	66
<i>Vedlegg 4: Liste med forslag til nyere bildebøker om familiemangfold</i>	68

1.0 Tema og bakgrunn for oppgaven

Da jeg for noen år siden fullførte en bachelorgrad i barnehagelærerutdanningen, hadde jeg et emne som het “Mangfold og fellesskap”. Dette emnet ga meg nye interesser og perspektiver på alle de ulike mangfoldene vi har rundt oss, og da spesielt i barnehagen. Dette åpnet øynene mine for forskjellige måter vi kan belyse, arbeide og se mangfold på i barnehagen (sammen med barna). Gjennom disse to årene med masterstudiet, har denne interessen for mangfold bare blitt sterkere. Også i dette studieløpet har jeg hatt emner som har gitt meg enda mer kunnskap og perspektiver på mangfold. I tillegg har jeg blitt oppmerksom på bildebokmediet, og hvordan bildeboka kan være en ressurs i barnehagens arbeid. Bildebøker er det vanligste bokmediet for barn i barnehagealder, og bildebøker har også den fordel at de kommuniserer med både ord og bilder. Ord er abstrakte, mens bilder tilbyr noe konkret å peke på og snakke ut fra. Bilder har også den fordel at de snakker et mer internasjonalt språk, noe som kan være verdifullt i barnehager der flere språk enn norsk er representert.

Etter hvert som jeg skulle starte prosessen med å velge tema for masteroppgaven, ble mangfold et naturlig valg. Mangfold er et stort tema, og jeg ønsket derfor å spisse det enda mer. Etter å ha gjennomført nødvendige forundersøkelser, begynte jeg å bli nysgjerrig på familiemangfold. Jeg landet på at jeg ville undersøke hvordan barnehagen kan jobbe med å synliggjøre familiemangfold, først og fremst ved hjelp av bildebokmediet og formidling av bildebøker.

I dette innledende kapittelet vil jeg diskutere hvorfor jeg mener at bildebokmediet kan være en viktig ressurs i barnehagens arbeid med å speile og synliggjøre familiemangfold. Deretter vil jeg presentere oppgavens problemstilling, tidligere forskning og strukturen jeg har valgt for denne oppgaven.

1.2 Barn av regnbue- og stjernefamilier

En fellesbetegnelse for ulike familieformer og familieforhold kalles gjerne for *regnbuefamilier*. Dette har blitt et begrep for familier som befinner seg under lhbt-paraplyen (lesbiske, homofile, bifile og transpersoner). Under begrepet regnbuefamilie kan også venner defineres som familie, i tillegg til foreldre og barn, ifølge Bufdir (u.å). Et annet utvidet begrep som blir mer og mer brukt er *stjernefamilie*. Dette begrepet har vokst frem med uttrykket

«dine, mine og våre» barn. Den offisielle statistikken fanger ikke opp familier som går under de utvidede familiebegrepene «regnbuefamilie» og «stjernefamilie». Ifølge Bufdir (u.å) skyldes dette at det kun er foreldreskap som er registrert i formelle registre som blir beskrevet i tall og statistikker, noe som gjør det vanskelig å finne gode tall på hvor mange barn som bor og lever i regnbue- og stjernefamilier.

På tross av manglende registrering, har likevel Bufdir bestilt tall fra Statistisk sentralbyrå som gir en liten pekepinn på hvor mange barn (0–17 år) som lever med likekjønnede foreldre. Tallene er fra 1. januar 2022, og viser at det var 1 528 barn av to kvinner og 165 barn av to menn. Totalt bodde og levde 1 693 barn i familier med likekjønnede foreldre i 2022 (Bufdir, u.å). Tallene gir dog ikke et fullstendig bilde av antall barn som lever med likekjønnede foreldre, da disse tallene kun representerer foreldre med felles barn som er biologisk- eller særkullsbarn, og som er registrert og bor sammen med sine likekjønnede foreldre (Bufdir, u.å).

I tillegg til tallene som Bufdir har bestilt fra Statistisk sentralbyrå (SSB), har jeg hentet ut tallene som SSB har over antall barn som ikke bor sammen i den klassiske kjernefamilien med mor og far. I september 2023 var det registrert 248 545 barn (0–17 år) som bor med én forelder, og 74 411 barn som bor med mor og stefar, eller far og stemor (Statistisk sentralbyrå, 2023). Tallene fra Bufdir og SSB har jeg hentet ut for å vise at det finnes mange barn som ikke vokser opp i det vi tradisjonelt forbinder med en A4-familie, altså mor, far og barn. Jeg vil anta at mange av disse barna enten har tilbragt eller tilbringer store deler av sin hverdag i barnehagen, noe som gjør barnehagen til en viktig arena for inkludering, anerkjennelse og likestilling. Barnehagen og personalet har derfor et viktig ansvar i arbeidet med å speile og synliggjøre familiemangfold.

1.3 Barnehagens rammeplan

I *Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver* står det at «økt mangfold og individualisering gir behov for demokratiforståelse, respekt for forskjellighet og positive holdninger til å leve sammen i fellesskap» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 8). Videre sier rammeplanen at «gjennom å delta i barnehagens fellesskap skal barna få mulighet til å utvikle forståelse for samfunnet og den verden de er en del av» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s.

8). Barnehagen har dermed et ansvar for å skape et inkluderende fellesskap der alle barn opplever å bli sett og hørt, uavhengig av kjønn, seksuell orientering, kjønnsidentitet, religion, etnisitet, språk og kultur.

Mangfold og gjensidig respekt er et eget punkt i rammeplanen. I barnehagen skal det pedagogiske arbeidet bruke mangfoldet som en ressurs (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 9), og ifølge rammeplanen skal barnehagen «synliggjøre et mangfold i familieformer og sørge for at alle barn får sin familie speilet i barnehagen» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 10). Å bruke mangfoldet som en ressurs, og å sørge for at alle familier og familieformer blir synliggjort, er personalet i barnehagen sin oppgave å etterfølge. For å kunne speile og synliggjøre de ulike familieformene som finnes i barnehagen, tenker jeg at bildebokmediet kan være en god ressurs. Bildebøker kan gi mange muligheter for barn til å kjenne igjen seg selv og egen familie, samt se hvordan andre barn lever gjennom bilder og tekst.

1.4 Problemstilling og forskningsspørsmål

På bakgrunn av rammeplanens forankring og valg av tema, er problemstillingen for denne oppgaven som følger:

I hvilken grad og på hvilken måte kan bildebøker bidra til å speile og synliggjøre familiemangfold i barnehagen?

Som hjelp på veien mot å finne svar på problemstillingen har jeg utarbeidet tre forskningsspørsmål:

1. Hva slags bøker om ulike familiemangfold finnes i barnehagen?
2. Hva slags erfaringer har barnehagelærere med å arbeide med bøker om familieforhold og/eller familiemangfold mer generelt?
3. Hva skal til for å øke mangfoldet?

Jeg har gått inn i dette forskningsprosjektet med en hypotese om at det i dag er et mangelfullt utvalg av bildebøker som inneholder ulike typer familiemangfold i norske barnehagen. Denne hypotesen bygger på egne observasjoner og erfaringer fra praksis, besøk i forskjellige barnehager, samt flere forskningsartikler jeg har lest om temaet. Det første forskningsspørsmålet er laget for å finne ut av hva slags bøker om familiemangfold som faktisk finnes i barnehagens bokhyller, og hva slags tilgang barna har på disse bøkene. Forskningsspørsmål nummer to er formulert med en tanke om å undersøke hva slags erfaringer barnehagelærere besitter når det gjelder bøker om familiemangfold. Ved å undersøke de to første forskningsspørsmålene nærmere, håper jeg å finne ut om min hypotese stemmer eller ikke, samt å få et innblikk i barnehagelærernes erfaring med bildebøker og familiemangfold. Forskningsspørsmål nummer tre er utviklet for at jeg skal kunne reflektere rundt hvordan man kan øke mangfoldet knyttet til bildebøker og familiemangfold i barnehagen.

1.5 Tidligere forskning

I dette kapittelet vil jeg redegjøre for et utvalg av tidligere forskning på bildebøker for barn, med temaet familiemangfold. For å finne frem til tidligere forskning har jeg tatt i bruk et knippe søkemotorer, deriblant Oria, Idunn, Google Scholar og ERIC. Søkordene jeg brukte var «family diversity», «family picture books» og «familiemangfold bildebøker». Resultatene av mine søk ga meg et stort utvalg internasjonale artikler og en liten håndfull artikler fra Norge. For å videre plukke ut artikler jeg mener kan belyse oppgavens tematikk på en god måte, startet jeg en utvelgelsesprosess ved å lese overskrifter og sammendrag. På bakgrunn av hva overskriftene og sammendragene fortalte meg, plukket jeg ut to artikler skrevet av Monica Bjerklund, samt fire artikler som har analysert mangfold og familiemangfold i bildebøker.

Bildebøker og familiemangfold

Spesialpedagog og professor Monica Bjerklund har de siste årene publisert flere artikler som tematiserer ulike familiemangfold og familiemangfold i bildebøker. Jeg finner hennes forskning relevant som bakteppe for min masteroppgave.

Bjerklund (2021) har blant annet utforsket hvordan 33 enslige mødre, som har fått barn ved hjelp av donor, definerer sin familieform (Bjerklund, 2021, s.143). Spørreundersøkelsen viste at mødrene som deltok anser deres egen familieform som både naturlig og normal. På spørsmål om hvordan de ønsker at barnehagen skulle synliggjøre deres familieform, ønsket kvinnene at barnehagen skulle speile familiemangfold på en generell måte, og fokusere på alle familieformer som likeverdige og like normale (Bjerklund, 2021, s. 152). I tillegg ønsket mødrene frigjørelse fra den heteronormative fremstillingen av kjernefamilien, og påpekte viktigheten av å vise alle barn ulike familiemangfold. For kvinnene var det like viktig at alle barn fikk se og oppleve ulike former for familiemangfold, ikke bare deres barn, da alle barn kan ha nytte av å dette (Bjerklund, 2021, s. 153).

I et temanummer om bildebøker, utgitt av tidsskriftet Barnehagefolk, argumenterer Monica Bjerklund for at de ansatte i barnehagen kan få god hjelp av bildebøker til å speile barns familier. I artikkelen «Familiemangfold i bildebøker» hevder Bjerklund at kjønnsidentitet og språklig og religiøst mangfold har fått et større fokus i forskning i norske barnehager, men fortsatt er det lite forskning på ulike familiestrukturer (Bjerklund, 2023, s. 59). Gjennom bildebøker kan barn få mulighet til å se ulike mangfold. De kan se seg selv og sin familie, i tillegg til å få erfaringer med hvordan andre har det, hevder Bjerklund (Bjerklund, 2023, s. 60). Videre sier hun at i «bildebøkene kan barna både få tilgang på, kunnskap om og innsikt i sin egen familieform, og mangfoldet i familieformer i samfunnet generelt blir mer synlig» (Bjerklund, 2023, s. 60). Bjerklund peker på at små barn lærer og erfarer verden gjennom førstehåndserfaringer, og at erfaringer med moderne familieformer ikke er noe unntak (Bjerklund, 2023, s. 65).

Analyse av bildebøker

Samtlige av de fire internasjonale artiklene jeg har valgt å inkludere i min oversikt over tidligere forskning, omhandler analyser av et utvalg internasjonale og engelskspråklige bildebøker om mangfold og/eller familiemangfold.

Jane Sunderland og Mark McGlashan (2012) gjennomførte en språklig, visuell og multimodal analyse av 25 bildebøker, som representerte likekjønnede foreldre. Analysene viste at det var flere bøker som handlet om to mødre enn to fedre, og at to mødre som oftest ble representert som foreldre, mens forholdet mellom to fedre oftest ble presentert som en form for

partnerskap. Dette kan ifølge Sunderland og McGlashan være et resultat av at mødrene ofte ble identifisert med kategori (mamma) og navn. Fedrene ble for det meste omtalt med bare navn, noe som ikke gir mulighet for identifisering av relasjon (Sunderland & McGlashan, 2012, s. 202).

I 2015 undersøkte Melanie D. Koss 455 bildebøker for barn utgitt i 2012. Gjennom en innholdsanalyse av bøkens mangfold fant hun blant annet at 75 % av de menneskelige karakterene i bøkene var hvite (Koss, 2015, s. 35). Kvinner og menn var jevnt representert i bøkene, men kvinnene var ofte avbildet i en stereotypisk kjønnsrolle (Koss, 2015, s. 35). Analysene av bøkene viser også at mangfoldet av forfattere og illustratører også er lite, da 90 % av forfatterne, og 83 % av illustratørene, var hvite (Koss, 2015, s. 36).

I en undersøkelse gjort av Jamie C. Naidoo og Kaitlyn Lynch (2020), viser en gjennomgang av et utvalg internasjonale LGBTQ-bøker at det fortsatt er mangelfulle representasjoner av LGBTQ-miljøet i bildebøker for barn. Naidoo og Lynch skriver at det er behov for større variasjoner av mangfold, normalisering av intimitet og variasjoner i lokalsamfunn i representasjoner av personer i LGBTQ-miljøet (Naidoo & Lynch, 2020, s. 45).

Lara Hedberg, Paul Venzo og Helen Young undersøkte i 2022 hvordan regnbuefamilier var representert i et utvalg engelske bildebøker for barn. I artikkelen «Mums, dads and the kids: Representations of rainbow families in children's picture books» viser resultatene at noen bøker dominerer samlinger og søkeresultater. Selv om det finnes mange bøker med ulike perspektiver som synliggjør regnbuefamilier, er det få som når frem til skolen, noe som igjen kan påvirke graden av representasjoner av mangfold som sirkulerer i samfunnet (Hedberg et al., 2022, s. 212).

1.6 Oppgavens struktur

Hittil i oppgaven har jeg introdusert oppgavens innledning, med bakgrunn for oppgaven og valgt problemstilling. I tillegg har jeg presentert et utvalg av tidligere forskning, for å gi et inntrykk av hvilket felt denne oppgaven befinner seg innenfor. Den videre strukturen på oppgaven er bygd opp slik at den starter med et teorigapittel. I teorigapittelet presenteres relevante teoretiske perspektiver for oppgaven. Deretter følger kapittel tre, som er

metodekapittelet, der jeg redegjør for alle de metodiske valgene jeg har tatt gjennom forskningsprosessen. Dette kapittelet inneholder blant annet mitt teoretiske ståsted, valg av metode og analyse og etiske overveielser. I kapittel fire kommer selve presentasjonen og analysen av funnene, før disse skal drøftes i lys av de teoretiske perspektivene i kapittel fem. Kapittel seks utgjør mine avsluttende refleksjoner.

2.0 Teoretiske perspektiver

I denne delen av oppgaven vil jeg presentere relevante teoretiske perspektiver knyttet til familiemangfold og familiemangfold i bildebøker for barn. Jeg vil presentere fem ulike artikler/forskningsprosjekter som jeg tenker gir relevante perspektiver til forskningsspørsmålene mine. På slutten av kapittelet vil jeg gi en samlet oppsummering av alle artiklene som er presentert.

2.1 Displaying Families (2007)

I artikkelen “Displaying families” argumenterer den britiske sosiologen Janet Finch for at familieforhold ikke bare burde defineres ut fra blod og relasjoner, men også legge vekt på hvordan familie synliggjøres gjennom aktiviteter, og det vi gjør for hverandre i relasjonene. “Displaying family” defineres av Janet Finch som “the process by which individuals, and groups of individuals, convey to each other and to relevant others that certain of their actions do constitute ‘doing family things’ and thereby confirm that these relationships are ‘family’ relationships” (Finch, 2007, s. 73). Jeg har valgt å oversette «displaying family» til å «synliggjøre familie» på norsk. Definisjon av begrepet til Finch, tolker jeg slik at vi synliggjør familie gjennom handlinger, og det er handlingene som bekrefter om man er familie, ikke bare blod og DNA.

I takt med utviklingen av samfunnet og moderniseringen av hvordan familier ser ut i forskjellige hjem, peker Finch på at det er færre og færre mennesker som kan svare på spørsmålet om hvem familien deres består av (Finch, 2007, s. 69). En moderne familie kan i dag være satt sammen på mange ulike måter. Finch gir eksempler på familier hvor det er en enslig forelder, foreldre av samme kjønn, familier som har flere husholdninger grunnet skilsmisse eller samlivsbrudd, og familier som strekker seg på tvers av landegrensar på grunn av migrasjon. Familieforhold har, ifølge Finch (2007), alltid vært gjenstand for endringer over tid. Den stadig økende flyktigheten i moderne familier gjør at familieforhold må redefineres og etableres på en mer regelmessig basis, ettersom samfunnet og familieformer endres og dannes. Fenomener som nye partnerskap, ekteskap av samme kjønn, å bli eller være enslig og barn som forlater (eller ikke forlater) foreldrenes hjem, blir trukket frem. Dette er fenomener som er mer vanlige i dagens samfunn enn det var før. Alle slike fenomener fører ikke bare til

et større mangfold av familiekonstellasjoner og familieforhold, det fører også med seg et behov for å revurdere hva “familie” og familiepraksis betyr (Finch, 2007, s. 69).

Mangfoldet og flyten i moderne familieforhold er selve kjernen til hvorfor Finch mener at det er nødvendig å synliggjøre familier. Finch stiller seg spørsmålet om dette betyr at det bare er nødvendig å synliggjøre familier der relasjonene har en ikke-konvensjonell form. Hun mener at ved å akseptere at man ikke kan sette et tydelig skille mellom konvensjonelle og ikke-konvensjonelle familier, virker det sannsynlig at det er et større behov for synliggjøring der relasjonene beveger seg lengre bort fra det som er lett gjenkjennelige familieforhold. Finch understreker derimot at ved å kun fokusere på ikke-konvensjonelle familier, vil man gå glipp av noe av det sentrale med synliggjøringen. Familier i dag defineres mer av relasjonenes kvalitative karakterer, enn av medlemskap. Den enkeltes individuelle identitet er sterkt knyttet til relasjoner, og dermed mener Finch at alle relasjoner krever et element av synliggjøring for å kunne opprettholdes som familieforhold (Finch, 2007, s. 71).

Ifølge Finch (2007) må familier synliggjøres fordi familiens konturer ikke er åpenbare når relasjoner og boformer både er forskjellige, og kan endres betydelig over tid, så vel som i korte perioder. De intime relasjonene som familier representerer, har en grunnleggende betydning for den enkeltes plass i en sosial verden som stadig endrer seg. Det i seg selv krever anerkjennelse fra andre, ifølge Finch (2007). Relasjoner må derfor synliggjøres for å ha en sosial virkelighet. Finch skriver at behovet for synliggjøring vil variere ut ifra ulike omstendigheter og over tid, men kjernebudskapet ved å synliggjøre familie er at alle skal kunne si at «dette er min familie, og den fungerer» (Finch, 2007, s. 73).

2.2 Interrogating the Lack of Diversity in Award-Winning LGBTQ-Inclusive Picturebooks (2019)

I artikkelen “Interrogating the Lack of Diversity in Award-Winning LGBTQ-Inclusive Picturebooks” undersøker og analyserer den amerikanske barnelitteraturforskeren Craig A. Young 28 LGBTQ-prisvinnende bildebøker. Utvalget av bildebøker som ble analysert er basert på hvilke bøker som var tilgjengelige for elever i klasserommene på barneskolen. Til tross for at denne undersøkelsen analyserer bøker fra klasserom i skolen, ønsker jeg å trekke

frem deler av Youngs artikkel, da store deler av teorien, og hans funn, kan trekkes inn mot min problemstilling.

Ifølge Young kan bildebøker fungere som speil da de kan inneholde både visuelle og tekstlige representasjoner av ansikter og opplevelser. Dette gjør at leseren kan se seg selv og kjenne seg igjen. Disse bøkene kan gi barn opplevelser av at de er viktige og gyldige medlemmer av samfunnet og verdenen. I tillegg til å fungere som speil, fungerer også bildebøker som vinduer inn i andres verden. Gjennom de visuelle bildene og tekstene kan barna se inn til hvordan andre mennesker lever, som kan være en annen måte å leve på enn det de selv gjør. Barn kan gjennom slike erfaringer presenteres for ulike fellesskap som de ellers har liten eller ingen innsikt i. Dette kan gi barna tilgang på ny informasjon, åpne opp og utvide deres forståelse av ulike mangfold, hevder Young (Young, 2019, s. 62).

I bøkene som Young valgte å analysere, ønsket han å se etter hvordan ulike former for mangfold ble synliggjort. Han har valgt å analysere framstilling av rase, kjønnsidentitet, seksuell legning og queer-terminologi og queer-språk, samt om hovedpersonens mangfold i bøkene blir portrettert av et dyr eller et menneske. “If students are to see themselves accurately represented in the books shared with them, it is important for them to see actual human beings, despite the high number of animals that are often used as characters in picturebooks”, mener Young (Young, 2019, s. 64). Analysen av bøkene viste at det var en god blanding av om hovedpersonen var dyr eller menneske.

Videre analyse av bøkene viser at det er svært få av de 28 bøkene som inneholder LGBTQ-terminologi. Young (2019) argumenterer for at det å unngå å navngi identiteter som homofil, lesbisk, bifil og trans i selve teksten kan gi negative konsekvenser. Når teksten som leses høyt for barna ikke inneholder slike begreper kan det gi lærerne og elevene muligheten til å ignorere bokens egentlige innhold og mening. “When working with young children, these are the words that accurately and effectively identify members of the community, their literature and their experiences” (Young, 2019, s. 65). Ord har en betydning og LGBTQ-termer og ordforråd er viktig, ifølge Young (2019).

I tillegg til mangelen på spesifikt språk, viser analysen til Young at alle bøkene hadde likestilt representasjon av kjønne gutter og jenter. Det som kan virke problematisk med dette, er at når

det kun vises til det mannlige og kvinnelige kjønn, vil barn som ikke kjenner seg igjen eller som identifiserer seg med noe annet, ikke få speilet seg i hovedpersonen. Noen av bøkene som ble analysert viste representasjoner av LGBTQ-karakterer på en positiv måte, men det var også en stor andel av bøkene som inneholdt stereotypier. Hovedkarakteren i bøkene var i 22 av 28 bøker representert som heterofil, mens LGBTQ-karakterene hadde sekundære roller (Young, 2019, s. 68).

Alle bøkene som ble analysert har vunnet LGBTQ-inkluderende priser, og Youngs analyse viser at de kan gi muligheter, men også skape problemer for både leseren og læreren. Til tross for de problemene eller feilene som analysen har brakt frem, påpeker Young at disse bøkene fortsatt er et mye bedre alternativ enn å ikke ha tilgang til bøker med representasjon av mangfold. Han påpeker videre at gode pedagoger og lærere kan bruke bøkene på en nyttig måte, dersom de positive sidene blir trukket frem og de negative sidene blir problematisert. Det kan utvikles gode samtaler rundt bøkene, hvor lærere kan stille spørsmål om hvem som er med i fortellingen, hvem som mangler og hvem det er som forteller historien (Young, 2019, s. 68).

2.3 Resisting Gentle Bias: A Critical Content Analysis of Family Diversity in Picturebooks (2019)

Rachel Skrlac Lo er professor ved avdeling for utdanning og rådgivning ved Villanova University i Pennsylvania, USA. I artikkelen «Resisting Gentle Bias: A Critical Content Analysis of Family Diversity in Picturebooks», fra 2019, gjennomfører hun en kritisk innholdsanalyse av 116 prisvinnende engelskspråklige bildebøker. Selve poenget med analysen er å utforske på hvilke måter familier fremstilles i bøkene, for å identifisere og stille spørsmål til dominerende familiemodeller (Lo, 2019, s. 16). Ifølge Lo (2019) ønsker hun at analysen skal bidra til å synliggjøre mønstre av hvordan noen grupper privilegeres og dermed stilner andre grupper. I analysen benytter Lo seg av flere forskningsspørsmål for å gjennomgå bildebøkene hun har valgt ut. I artikkelen ønsker hun å finne ut hvilke typer familiemodeller som finnes i bokutvalget, og hva slags heteronormativitetsmønstre som eksisterer i de ulike bøkene (Lo, 2019, s. 17).

I artikkelen refererer Lo (2019) til flere forskningsstudier og tall, hentet fra Amerikanske byråer, som viser at det finnes et stort antall barn i USA som lever med minst én LGBTQ-forelder. Tallene varierer, da mye av dataene er inkonsistente, og det er begrenset deltakelse i undersøkelser av LGBTQ-familier (Lo, 2019, s. 18). Lo trekker frem Gates (2013), som viser at det er minst 6 millioner barn som har en eller flere LGBTQ-foreldre. Tall fra U.S. Census Bureau (2016) viste at det var 146 000 husholdninger, med barn under 18 år, med LGBTQ-foreldre, mens Adams og Persingers (2013) studie viste at det var 300 000 skolebarn med minst én LGBTQ-forelder (Lo, 2019, s. 18). På bakgrunn av disse tallene mener Lo at utvalget av bildebøker er skuffende lavt dersom alle barn skal få mulighet til å få sitt hjem representert og validert.

Å ignorere familieformer som avviker fra den heteronormative oppfatningen viser den sosiale makten som ligger hos de som definerer hva en idealisert familie skal være. Denne makten forhandles mellom individer, og opprettholdes gjennom de sosiale, kapitalistiske og institusjonaliserte systemene våre. Videre blir disse idealene forsterket når kulturprodukter blir produsert innenfor systemene som privilegerer noen grupper fremfor andre (Lo, 2019, s. 18). Gjennom analysene av de 116 bildebøkene, fant Lo at det mangfoldige familiebildet totalt sett var bedre enn det hun hadde forventet. Det var kun 33 %, altså en tredjedel av bøkene, som viste familier med to foreldre. Enslige foreldre ble vist i 26 % av bøkene, mens 22 % viste barn alene, 13 % viste til utvidede familier og 6 % viste bare par i bøkene (Lo, 2019, s. 23).

Majoriteten av bildebøkene ga foreldrene og familien roller i bakgrunnen av historien. Lo (2019) mener at det å gi foreldre bakgrunnsroller gir leseren rom og mulighet til selv å forestille seg, eller ignorere, de ulike familiemodellene. Et eksempel som trekkes frem i analysen er boken «Samantha on a Roll» av Linda Ashman og Christine Davenier (2011). I boken ser vi kun Samantha og hennes mor. Historien utspiller seg på dagtid og heteronormativiteten er gjennomgående gjennom boken. Dette tillater leseren, ifølge Lo, å forestille seg at det finnes en far, men at han antagelig er på jobb (Lo, 2019, s. 23). Slik som i denne boken, råder heteronormativiteten i analysens bokutvalg. 38 av de 116 bøkene består av skildringer av to-foreldre-familier som er heteronormative. 34 av de 38 bøkene viser én mor og én far, noe som utgjør 89,5 % av bøkene med to foreldre (Lo, 2019, s. 23). Videre i analysen fremgår det at det er kun én bok av de 38 med to-foreldre-familier som blir kodet

som ikke-heteronormativ. Det er tre bøker som blir kodet som uklare, da bildene og teksten ikke avslører nok til å fastslå pronomen eller kjønn. Kun to bøker kan sies å gi et lite vindu inn til foreldre med samme kjønn, men kun fordi foreldrene ikke kan identifiseres og ikke har navn. Mulighetene for leserne til å forestille seg ulike familiemodeller var derimot større i de bøkene som ikke viste to-foreldre-familiemodeller. 88 bøker falt innenfor denne kategorien, som da bestod av enslige foreldre, utvidede familier, barn alene og par alene.

Av de 88 bøkene var det 63 bøker som ikke viste foreldreforhold. Majoriteten av disse bøkene kan dermed gi rom for leserens egne forestillinger om familie og familieforhold/familiemangfold, ifølge Lo. (Lo, 2019, s. 24). “This makes it difficult for heteronormatively biased readers to queer these stories. Sexuality, when depicted, is heterosexual; therefore the hermeneutical resources in these books support heteronormativity”, hevder Lo (Lo, 2019, s. 24). For å kunne forestille seg ulike familiemodeller og familiemangfold vil man være nødt til å være kjent med kjønn og seksuelt mangfold.

Konklusjonen i Los analyse er at det heteroseksuelle verdenssynet skaper utfordringer. I bildebøker vil det skape utfordringer når leseren ikke passer inn i den normen som er idealisert. “If we wish to ensure everyone has a voice, then we must work harder to bring in all perspectives” (Lo, 2019, s. 27). Los oppsummering av dette forskningsprosjektet viser at foreldre av samme kjønn er “not-here-yet” i bokutvalget hun analyserte. Til tross for dette er virkeligheten en annen, og disse familiene er her nå, og deres tilstedeværelse påvirker heteronormativiteten. Homonormative familier dannes raskere enn institusjonene som er i samfunnet kan svare på utviklingen, fordi institusjonene fortsatt lever i en “not-here-yet”-forestilling (Lo, 2019, s. 26). Dersom vi skal jobbe hardere med å inkludere alle perspektiver, må vi, ifølge Lo, anerkjenne de manglene som finnes i de kulturproduktene vi har i dag (Lo, 2019, s. 27). Vi må arbeide for å kunne tilby flere produkter med flere historieverdener. Lo mener at å arbeide mot dette vil kunne hjelpe oss med å sette en stopper for den heteronormative strømmen av familiemodeller, og dermed også bidra til å gi flere eksempler som speiler verden slik den faktisk er (Lo, 2019, s. 27).

2.4 Bildebøker for å synliggjøre familiemangfold i barnehagen (2021)

Alle barn vokser ikke opp i den klassiske kjernefamilien, som består av mor, far og barn. I artikkelen “Bildebøker for å synliggjøre familiemangfold i barnehagen” argumenterer spesialpedagog Monica Bjerklund for at barnehagen bør vise barn at det finnes flere ulike måter en familie kan være satt sammen på. Studien til Bjerklund undersøker hvordan det hun kaller for *solomødre* ønsker at bildebøker skal brukes i barnehagen for å synliggjøre familiemangfold. Solomødrene er, ifølge Bjerklund, enslige norske kvinner som har fått barn ved hjelp av donor (Bjerklund, 2021).

Ifølge Bjerklund (2021) nevnte respondentene selv bildebøker som en metode for å speile og synliggjøre familiemangfold i barnehagen. Andre metoder respondentene nevnte var samtaler om ulike familieformer (Bjerklund, 2021). Ut fra undersøkelsen kom det frem at det var ganske vanlig at mødrene hadde kjøpt inn bøker selv og gitt til barnehagen, eller tilbudt barnehagen å låne bøkene for å sikre at barnehagene hadde tilgang på bøker om familiemangfold. Solomødrene i studien ønsket at barnehagen skulle gi barna tilgang til ulik litteratur som viser familiemangfold. “Informantene anbefalte at barnehagen skulle ha litteratur som speilet familiemangfold generelt, litteratur om bestemte familieformer og litteratur hvor karakterene lever i utradisjonelle familieformer uten at dette tematiseres” (Bjerklund, 2021, Eksplisitt om familiemangfold, første avsnitt). Informantenes ønske er at barnehagen skal kunne tilby barna bildebøker som handler eksplisitt om familiemangfold, implisitt om familiemangfold, og bøker som viser identifiserbare familiemangfold. Bøkene som solomødrene selv foreslo var *Familiemyldreboka* (Hoffman & Asquith, 2010), Karla-bøkene til Pia og Karla Elena Olsen og den norske bokserien om Brillebjørn (Jackson & Aas, 2017–).

Ifølge Bjerklund (2021) kan bildebøker bidra til å normalisere forskjellige familieformer og virke både som et speil, og som et vindu inn til andres virkelighet. Bilder kan hjelpe til med å synliggjøre og gi mening til fenomener og begreper som er ukjent for barn. En konsekvens av å ikke kjøpe inn barnebøker som speiler og synliggjør familiemangfold, mener Bjerklund kan være at barn vil presenteres for heteronormative og monokulturelle forestillinger om hva som er familie. Dersom bildebøker som viser ulike familiemangfold er tilgjengelig for barna, og de samtidig blir brukt sammen med barna, vil oppvoksende generasjoner kunne få et mer mangfoldig og bevegelig bilde av hvordan familier kan være.

2.5 «There is no one *right* family»: Young Children's Discussions About Family Diversity (2022)

Artikkelen « 'There is no one *right* family': Young Children's Discussions About Family Diversity » er skrevet av barnelitteraturforskeren So Jung Kim, og førsteamanuensis ved barnehagelærerutdanningen ved University of Texas Alyse C. Hachey. Artikkelen undersøker hvordan bildebøker med familiemangfold kan brukes sammen med barn. Avhandlingen viser hvordan bildebøker som viser utradisjonelle familier, kan bli brukt i barnehager som en ressurs for kritiske samtaler med barn om familiemangfold. Det har ifølge Kim & Hachey vært en økning i antall bildebøker som skildrer mangfoldige husholdninger de siste årene (Kim & Hachey, 2022, s. 167). Til tross for at bildebøker som inneholder ulikt mangfold har blitt mer tilgjengelig, mener forfatterne av artikkelen at det er lite som har blitt gjort for å forstå hvordan bildebokmediet kan være en ressurs i barnehagen, for å skape kritiske samtaler sammen med barn om mangfold og familiestrukturer (Kim & Hachey, 2022, s. 167). Barna som deltok i undersøkelsen leste og så på bildene i et utvalg bildebøker, sammen med en barnehagelærer. Foreldrene til barna som deltok hadde uttrykt at de sjeldent hadde samtaler om ulike familiemangfold hjemme, men at de forstod viktigheten av å lære barn om mangfold og toleranse (Kim & Hachey, 2022, s. 167).

En av bøkene barnehagelæreren og barna hadde en samtale rundt var ei bok som skildret en jente med to mødre. Alle barna i barnegruppen hadde tradisjonelle familier med heteroseksuelle foreldre. De hadde ingen tidligere erfaringer med å lese denne typen bok, verken hjemme eller i barnehagen. Da barnehagelæreren spurte barna om hva de tenkte om familie, og bildet av jenta og de to mødrene, var det ingen av barna som tenkte at begge kvinnene kunne være jentas mor. Da barna derimot fikk erfaringer og ny kunnskap om andre typer familiekonstellasjoner i samtalene med barnehagelæreren, endret barna syn på hva som kan være familie (Kim & Hachey, 2022, s. 168). Gjennom kritisk tenking og diskusjon om forskjellige familieforhold fikk barna en bredere forståelse av hva familie kan være og bestå av. Barna lærte at familier har variasjoner, og alle former for familie er like betydningsfulle og riktige. Barna utviklet en mer kritisk holdning gjennom samtalene rundt bildene i boka, og flere av barna uttrykte at familie handler mer om kjærlighet og at man tar vare på hverandre – og mindre om strukturen (Kim & Hachey, 2022, s. 169).

Kim & Hachey (2022, s. 170) peker på at barnehagelæreren har et viktig ansvar for å utvikle barns positive holdninger til mangfold. Ved å skape et lærings- og erfaringsmiljø knyttet til mangfold, får barn muligheter til å føle at de hører til, og at deres familie er anerkjent og viktig. Studien av bruk av bildebøker om familiemangfold, sammen med barn i barnehagen, viste at det å bruke bildebøker som en ressurs i arbeidet med mangfold kan bidra til å utfordre stereotypier. Kim & Hachey understreker at barn er kritiske tenkere, som er i god stand til å diskutere mangfold de møter i bildebøker. Når barnehagelæreren legger til rette for læringsmiljøer og kritiske samtaler om familiemangfold, kan barna vokse til å bli kritisk tenkende samfunnsborgere som beveger seg utenfor stereotypier og utfordrer normative perspektiver (Kim & Hachey, 2022, s. 171).

2.6 Sammendrag av artiklene

I et samfunn i stadig utvikling og endring, utfordres den heteronormative fremstillingen av familie mer og mer. Familieforhold moderniseres, og det å synliggjøre ulike familier gjennom handlinger og hverdagslige aktiviteter er, ifølge Finch (2007), en viktig del av denne utviklingen. Bildeboka kan være en ressurs i arbeidet med å synliggjøre ulike familiemangfold i barnehagen, ifølge Bjerklund (2021). Informantene i hennes studie av 33 solomødre ønsket at barnehagen skal tilby bildebøker om ulike familiemangfold, og bidro til dette med å låne ut, eller kjøpe inn, bøker med ulike familiemangfold til barnehagen for å sikre utvalget. Studien til Young (2019) viser at det er flere utfordringer med hvordan LGBTQ-identiteter og LGBTQ-språk fremstilles i bildebøker for barn og unge, til tross for at de 28 bøkene han analyserte har vunnet LGBTQ-priser. Lo (2019) analyserte også prisvinnende bildebøker (116), hvor hun også kommer frem til at det er en mangel på inkluderende familiemangfold i bildebøkene, og at den heteronormative forestillingen om familie fortsatt er dominerende.

Kim og Hachey (2022) konkluderer i forskningsstudiet, med at kritiske samtaler om familiemangfold, ved bruk av bildebøker i barnehagen, kan gi barna nye kunnskaper og erfaringer. Erfaringene og kunnskapen kan igjen gi nye forståelser av hvordan familie kan være eller se ut. Både Bjerklund (2021) og Young (2019) peker på at bildeboka kan fungere som et speil for barna, der de kan kjenne igjen sin egen familie og sitt eget liv, eller som et

vindu inn til andre barns virkelighet. Dette gjør bildeboka til en ressurs for å speile og synliggjøre mangfold og familiemangfold i barnehagen.

3.0 Metode

I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for hvilke metodiske valg jeg har gjort gjennom arbeidet med denne oppgaven. For å svare på problemstillingen «*I hvilken grad og på hvilken måte kan bildebøker bidra til å speile og synliggjøre familiemangfold i barnehagen?*», har jeg valgt å bruke kvalitativ metode. Den kvalitative metoden benyttes gjerne dersom man ønsker å finne ut av hvordan noe gjøres eller oppleves, gjennom å beskrive og forstå menneskers erfaringer (Brinkmann & Tanggaard, 2022, s. 15). Et kjennetegn ved de kvalitative forskningsmetodene er at man søker mening og verdi i menneskers egen verden. Det strebes derfor etter å forstå menneskets verden innenfra, slik det oppleves i deres levde praksiser (Brinkmann & Tanggaard, 2022, s. 16).

På bakgrunn av problemstilling, forskningsspørsmålene og valget av kvalitativ metode, har jeg valgt å plassere oppgaven min i det vitenskapelige ståstedet som er den fenomenologiske filosofien. Fenomenologien tar utgangspunkt i fenomenet slik mennesker selv oppfatter eller erfarer det. I undersøkelsen av fenomenet bildebokmediet, og hvordan det kan bidra til speiling og synliggjøring av familiemangfold i barnehagen, har jeg valgt å gjennomføre fokusgruppeintervjuer. Datamaterialet som blir samlet inn gjennom fokusgruppeintervjuer vil bli analysert med en refleksiv tematisk analyse.

3.1 Fenomenologi

Fenomenologien er læren om det som «kommer til syne», og ble dannet på 1900-tallet av Edmund Husserl. Ifølge Jacobsen et al. (2020, s. 282) uttrykte Husserl at man gjennom den fenomenologiske filosofien skulle «gå til saken selv». Fenomenologi innebærer å undersøke et fenomen, for eksempel gjenstander, ideer eller formål, ut fra perspektivene til menneskene som opplever det. Jeg valgte fenomenologi som det vitenskapelige utgangspunktet for min oppgave fordi mitt ønske er å undersøke hvordan fenomenet bildebok kan bidra inn i barnehagens arbeid med å speile og synliggjøre familiemangfold.

Sentrale ideer innenfor fenomenologiens verden er at man i møte med verden skal sette egne forutsetninger i bakgrunnen, for å forstå hvordan verden faktisk er (Jacobsen et al., 2020, s. 281). Ved å legge egne forutsetninger til side i møte med verden, kan man ifølge fenomenologien heller aldri ta for gitt hva den andre ønsker, tenker eller føler. Ifølge Jacobsen

et al. (2020) er det noen grunnsteiner i den fenomenologiske filosofien: *intensjonalitet, livsverden, reduksjon og essens*. *Intensjonaliteten* er bevisstheten til mennesket. Bevisstheten fremhever subjektet og skaper et forhold mellom mennesket (subjekt) og verden (objekt). *Livsverdenen* er virkeligheten vi erfarer, tar for gitt, kommuniserer og handler i. *Reduksjon* innebærer å sette forforståelser i parentes, slik at man ikke tar verden for gitt, mens *essens* er selve målet, altså det å finne ut av fenomenets vesen (Jacobsen et al., 2020, s. 283–286). Ved å gjennomføre fokusgruppeintervju som metode vil jeg søke å forstå fenomenet bildebokmediet i barnehagen, gjennom erfaringene og verdenen til mennesker som har fenomenet tett på i sin hverdag. Gjennom deres livsverden og erfaringer kan deltakerne bidra til å undersøke hvordan bildeboka kan bidra i arbeidet med å speile og synliggjøre ulike familiemangfold i barnehagen. Dette krever dog at jeg klarer å legge fra meg mine egne forutsetninger og fortolkninger i møte med selve fenomenet og deltakernes livsverden, for å kunne finne fenomenets essens.

3.2 Tematisk analyse

Metoden jeg har valgt å bruke for å analysere datamaterialet jeg har samlet inn er tematisk analyse. Ifølge Braun og Clarke (2022) er tematisk analyse, kort fortalt, en metode for å utvikle, analysere og tolke mønstre i kvalitative datasett (Braun & Clarke, 2022, s. 4). Formålet med en tematisk analyse er å systematisk kode data, og utvikle temaer innenfor datamaterialet.

Braun og Clarke (2022) bruker adjektivet «refleksiv» i tilnærmingen til tematisk analyse. I en refleksiv tematisk analyse har forskeren en kritisk refleksjon over sin egen rolle i prosjektet og prosjektets prosess (Braun & Clarke, 2022, s. 5). I Braun og Clarkes refleksive tilnærming til tematisk analyse er det en prosess bestående av seks faser: 1) *dataset familiarisation*, 2) *data coding*, 3) *initial theme generation*, 4) *theme development and review*, 5) *theme refining, defining and naming* og 6) *writing up*. Disse seks fasene skal, ifølge Braun og Clarke, ikke bli sett på som et knippe regler som må følges, men heller ses på som retningslinjer i en prosess. Den første delen av prosessen handler om å bli kjent med datasettet, før man går inn i en systematisk kodingsprosess. Videre utforskes, utvikles, gjennomgås og avgrenses temaer, før man til slutt kan produsere den skriftlige analytiske rapporten (Braun & Clarke, 2022, s. 34).

I den første av de seks fasene skriver Braun og Clarke (2022) at man skal bli kjent med datamaterialet. I denne fasen går man igjennom en fordypningsprosess, som vil gjøre forskeren dypt kjent med innholdet i datasettet (Braun & Clarke, 2022, s. 35). I arbeidet med å bli godt kjent med datasettet man har, skal man i fase én lese og lytte gjennom transkripsjoner og lyddata, mens man lager korte analytiske notater (Braun & Clarke, 2022, s. 35). I den andre fasen går man videre til å kode dataene, ved å systematisk gå igjennom datasettet. Dersom det er deler i datasettet som er interessante, meningsfulle eller relevante for forskningsspørsmålet, lager man korte beskrivende kodeetiketter. Ifølge Braun og Clarke skal fokuset i denne fasen være å fange opp enkeltbetydninger eller konsepter, og i en refleksiv tematisk analyse kan det kodes fra det overflatiske til det helt eksplisitte (Braun & Clarke, 2022, s. 35).

Den tredje fasen innebærer å identifisere felles mønstre i datasettet. Kodene som deler betydninger eller konsepter samles sammen under et felles tema. Braun og Clarke skriver at temautvikling er en aktiv prosess hvor temaer utvikles av forskeren, basert på dataene, forskningsspørsmålet og forskerens egen kunnskap og innsikt (Braun & Clarke, 2022, s. 35). Kodene som er laget i fase to skal fange en spesifikk eller bestemt betydning, mens temaer har som mål å beskrive bredere betydninger, ifølge Braun og Clarke (Braun & Clarke, 2022, s. 35).

I den fjerde fasen skal temaene du arbeidet med i fase tre gjennomgås, vurderes og tilpasses. Gjennomgangen og utviklingen av temaene innebærer, ifølge Braun og Clarke, at man sjekker om temaene gir mening sett opp mot kodene og hele datasettet (Braun & Clarke, 2022, s. 35). Under gjennomgangen og utviklingen av temaene kan det være at flere slås sammen, deles inn i nye temaer eller kastes. Braun og Clarke skriver at under denne prosessen må forskeren vurdere forholdet mellom temaene og eksisterende kunnskap, forskningsfeltets praksis og forskningens kontekst (Braun & Clarke, 2022, s. 35).

Den nest siste fasen, fase fem, innebærer at analysen finjusteres. Målet i denne fasen er å sikre at hvert tema har tydelige avgrensninger, og er bygget rundt et sterkt konsept. Ifølge Braun og Clarke kan det være lurt å spørre seg selv hvilken historie temaet forteller, og hvordan temaet passer inn historien dataene forteller (Braun & Clarke, 2022, s. 36). I denne fasen er en av nøkkelaktivitetene å lage en kort oversikt over hvert tema, før man lager korte og informative

navn til hvert av temaene (Braun & Clarke, 2022, s. 36). I den siste og sjette fasen skrives selve analysen. Prosessen skal fullføres, og analysen skal veves sammen til en sammenhengende og overbevisende historie om forskningsspørsmålet (Braun & Clarke, 2022, s. 36).

3.3 Fokusgruppeintervjuer

Jeg har i min masteroppgave valgt å gjennomføre fokusgruppeintervjuer. Ifølge Bente Halkier kjennetegnes fokusgrupper av kombinasjonen mellom gruppeinteraksjon og et forskerbestemt fokus (Halkier, 2016, s. 10). Et fokusgruppeintervju er et intervju som består av to eller flere deltakere samtidig, i tillegg til forskeren. Det som skiller et fokusgruppeintervju fra eksempelvis et strukturert gruppeintervju, er at den som leder intervjuet forholder seg litt i bakgrunnen. Fokuset skal være rettet mot selve intervjuet og gruppedynamikken mellom deltakerne.

En fokusgruppe kan, ifølge Halkier, være en god metode for å produsere data om betydninger og betydningsdannelser i grupper, gjennom deres beskrivelser, argumenter og forhandlinger (Halkier, 2016, s. 10). Jon D. Goss og Thomas R. Leinbach (1996) argumenterer for at diskusjon i grupper kan gi innsikt i sosiale relasjoner og dermed kan være svært verdifullt. I tillegg mener de at historiene som blir produsert i en fokusgruppe gjenspeiler kunnskapens sosiale natur på en bedre måte enn en samling av individuelle narrativer fra en-til-en intervjuer (Gross & Leinbach, 1996, s. 115). I en barnehage jobber man som oftest tett på hverandre, og jeg valgte å gjennomføre fokusgruppeintervjuer fordi jeg ønsket en setting der deltakerne fikk frihet og mulighet til å spille på hverandres meninger, tanker og erfaringer.

I artikkelen «Focus Group as Alternative Research Practice» nevner Goss og Leinbach fire fordeler med fokusgruppeintervjuer: *sosialitet*, *refleksivitet*, *liminalitet* og *myndiggjøring*. Fordelen med *sosialitet* er at deltakerne kan dele meninger og følelser, og lære av hverandre. I dette samspillet mellom den indre dialogen som hver enkelt deltaker har med seg selv, samtalen deltakerne imellom og forskeren, oppstår det Goss og Leinbach kaller *refleksivitet*. Samtidig får deltakerne en slags tilskuerrolle, der de får mulighet til å se seg selv og sin egen praksis utenfra. Det er dette som er *liminalitet*. Fokusgruppeintervjuer som en sosial begivenhet kan øke deltakernes bevissthet og kunnskap, og det er dette som er den siste

fordelen, *myndiggjøring* (Goss & Leinbach, 1996, s. 117–121). Bente Halkier (2016) peker også på at fokusgrupper fungerer godt til å frembringe data om grupperes interaksjoner, fortolkninger og normer (Halkier, 2016, s. 13). I tillegg til å nevne fordeler med fokusgrupper, nevner hun også flere svakheter knyttet til fokusgrupper som metode. En av svakhetene kan være at individer kan forsvinne i en gruppe, og enkelte får dermed sagt mindre enn andre (Halkier, 2016, s. 14). Ifølge Halkier kan det også oppstå tendenser til konformitet og polarisering i en slik gruppeinteraksjon, som kan bidra til å dempe deltakernes uttrykk for forforståelser og erfaringer (Halkier, 2016, s. 15).

3.3.1 Utvalg

I arbeidet med å velge ut informanter måtte jeg først bestemme om fokusgruppen skulle inneholde naturlige eller sammensatte grupper. Ifølge Jordhus-Lier er naturlige grupper kommunikasjonsformer allerede etablerte, siden deltakerne er kollegaer eller medlemmer av samme organisasjon (2023, s. 39–40). I mitt utvalg valgte jeg å gå for naturlige grupper. Dette gjorde jeg fordi jeg av erfaring vet at barnehagepedagoger har svært hektiske hverdager, og at det derfor ville være lettere å gjennomføre dersom gruppene bestod av pedagoger i samme barnehage. Da kunne jeg tilby meg å komme ut til deres barnehage når det passet best med deres timeplan.

I arbeidet med å skaffe informanter til gruppeintervjuene, hadde jeg noen få kriterier. Jeg ønsket å intervju pedagoger, enten pedagogiske ledere eller barnehagelærere, og at de gjerne var fra ulike avdelinger innad i barnehagen. Jeg startet med å gå inn på kommunens hjemmesider og fant kontaktinformasjonen til hver barnehage. Deretter sendte jeg ut en e-post til en god del barnehager på Sørlandet, der jeg introduserte meg selv og formålet med prosjektet. Etter noen uker uten svar, valgte jeg å sende ut 40 nye e-poster, denne gangen til barnehager på Østlandet. Etter å ha sendt ut nærmere 65 e-poster til forskjellige barnehager uten respons, endret jeg fremgangsmåte. Jeg søkte da hjelp fra kjente jeg har studert med, som innehar et større nettverk innenfor barnehagesektoren. Med god hjelp fikk jeg kontaktinformasjonen til et knippe pedagoger som, etter å ha blitt fortalt om formålet med prosjektet, virket positive til å delta. Jeg avtalte møter med totalt tre barnehager, med grupper på 2–3 pedagoger. Da avtalen med de aktuelle pedagogene i de ulike barnehagene var på plass, sendte jeg over et informasjonsskriv og et samtykkeskjema (se vedlegg 1).

I et fokusgruppeintervju handler utvalget også om antall deltakere, skriver Jordhus-Lier (2023, s. 41). Jeg ønsket meg i utgangspunktet grupper på tre pedagoger, men innså raskt i arbeidet med å skaffe informanter at det var enklere å få avtalt et intervju med to pedagoger. Jordhus-Lier (2023) mener at det ofte er enighet om at 6–8 personer er det ideelle antallet i et fokusgruppeintervju, men at dersom man bruker naturlige grupper vil antallet variere. I tillegg påpeker han at ulike typer fokusgruppeintervjuer med fordel kan bestå av både større og mindre grupper (Jordhus-Lier, 2023, s. 42). Det endelige utvalget endte på fem pedagoger. I utgangspunktet skulle det vært seks informanter totalt, men i den ene gruppen oppstod det en misforståelse, som førte til at det ble gjennomført et individuelt intervju. Informantene kommer fra til sammen tre forskjellige barnehager på Sørlandet, én kommunal og to privateide. Alle informantene var kvinner. Informantene representerer både stor- og småbarnsavdelinger.

3.3.2 Gjennomføring

Jeg vil i denne delen av oppgaven gjøre rede for hvordan prosessen med fokusgruppeintervjuer gikk til. Jeg gjennomførte totalt tre fokusgruppeintervjuer, hvor to ble gjennomført fysisk og ett ble gjennomført digitalt via teams. Før jeg gikk i gang med fokusgruppeintervjuene utarbeidet jeg en intervjuguide (se vedlegg 2).

I fokusgruppeintervjuer stilles det andre krav til forskeren enn det gjør i andre kvalitative metoder. Ifølge Halkier (2016) er det spesielt to ting som er viktig når man opererer som en moderator i en fokusgruppe: Du skal kunne få deltakerne til å snakke sammen, i tillegg til å håndtere gruppedeltakernes sosiale dynamikker (Halkier, 2016, s. 52). Dersom deltakerne i fokusgruppen ikke får interagere slik de pleier, selv om de kjenner hverandre eller «kulturen», kan diskusjonene, ifølge Halkier (2016), bli vanskelige å få i gang, og man kan risikere at deltakerne ikke henvender seg til hverandre under samtalen. Moderatorens rolle bør derfor være en balanse mellom lytting og spørring, slik at deltakerne alltid prater mest, skriver Halkier (Halkier, 2016, s. 52–53). Før hvert fokusgruppeintervju forklarte jeg kort om formålet med intervjuet, og hva min rolle som moderator under gjennomføringen var. Jeg oppmuntret også deltakerne til å spille videre på hverandres utspill og tanker. Da intervjuet var i gang ønsket jeg at de startet med å fortelle litt om sin bakgrunn og hvilken avdeling de jobber på. Videre tok jeg utgangspunkt i spørsmålene jeg har utarbeidet i intervjuguiden, og

fulgte opp med oppfølgingsspørsmål, der jeg følte det var interessant og relevant. Jeg forsøkte å la deltakerne samtale sammen rundt spørsmålene så lenge de ønsket, og hadde noe å dele, før jeg gikk over til neste spørsmål. Underveis i samtalen mellom deltakerne fulgte jeg opp med noen bekreftende ord og ordlyder, som «ja», «ikke sant» og «m-m». Dette var for å vise at jeg fulgte med i deres samtale, og var interessert i det de hadde å si.

Ett av intervjuene jeg gjennomførte ble gjennomført digitalt. Ifølge Stewart og Shamdasani kan bruk av virtuelle intervjuer utvide utvalget av deltakere i stor grad, da det gir en fleksibilitet i planleggingsprosessen av intervjuer (Stewart & Shamdasani, 2014, s. 158). Det var dette intervjuet som endte opp med å kun bestå av meg selv og én annen pedagog. Da dette ble et individuelt intervju, i stedet for et fokusgruppeintervju, forsvant noen av fordelene som er forbundet med å intervjuer en gruppe. Likevel satt jeg igjen med mye informasjon og mange gode tanker etter intervjuet, og følte derfor at det var viktig å ta det med i forskningen, i søken etter svar på problemstillingen.

3.3.3 Transkribering

Ifølge Halkier (2016) er det tilrådelig å skrive ned alle dataene man samler inn under et fokusgruppeintervju, slik at man får en skriftlig representasjon av dataene. Dette gjelder uansett hvilket medium man bruker for å legge til rette for en systematisk analyse (Halkier, 2016, s. 72). Nedenfor vil jeg gjøre rede for hvordan transkriberingen av fokusgruppeintervjuene foregikk.

I arbeidet med å transkribere datamaterialet jeg satt igjen med etter å ha gjennomført fokusgruppeintervjuene, benyttet jeg meg av Nettskjemas egen transkriberingsfunksjon. Nettskjemas transkribering var klar for gjennomlesning noen timer etter at lydopptaket var lastet opp. Den ferdige transkripsjonen var skrevet ned etter tidspunkter, og skilte ikke på de ulike stemmene som snakket. Skriftspråket er svært ulikt talespråket, og dette kommer tydelig frem under transkribering av samtaler. Ifølge Halkier (2016) er det viktig å sørge for at så mye som mulig av talen blir skrevet ned når det kommer til transkribering av fokusgrupper. Dette inkluderer også uferdige setninger og ordlyder som «m-m» eller «ja-eh». Halkier presiserer at det er viktig å forsøke å få med alle talevendinger for at datamaterialet ikke skal reduseres for mye (Halkier, 2016, s. 73). For å sikre at transkriberingen var korrekt og fikk

med seg mest mulig av den språklige samtalen, hørte jeg gjennom lydopptaket flere ganger. Samtidig som jeg hørte på lydklippet, ettersom jeg transkriberingen, og markerte hvem som sa hva, i tillegg til å rette opp eventuelle feil og mangler.

3.4 Analyse

Under dette kapitlet vil jeg beskrive hvordan jeg har arbeidet med, og utført, de første fem stegene i en tematisk analyse, som beskrevet i kapittel 3.2. Det siste steget som er *writing up*, velger jeg å se bort fra i dette kapitlet, da dette steget handler om å skrive ut hele forskningsprosessen. Å skrive ut hele denne prosessen er et kontinuerlig arbeid, og sluttresultatet av denne oppgaven vil derfor være fase seks.

Dataset familiarisation

Arbeidet med å bli dypt og godt kjent med datamaterialet jeg samlet inn, startet da jeg gjennomgikk transkriberingene av hvert intervju. Jeg gjennomgikk transkriberingen og hørte gjennom intervjuene flere ganger, for å sikre at transkripsjonene var korrekte. Etter å ha transkribert ferdig skrev jeg ut hvert enkelt intervju på papir, slik at jeg kunne notere og markere mens jeg leste igjennom intervjuene.

Data coding

Jeg startet kodingsprosessen av datamaterialet med å lese igjennom alle intervjuene på papir. Jeg benyttet meg av ulike fargemarkører for å markere ordene, og skrev korte notater til meg selv på Post-it lapper, dersom jeg ønsket å legge til noen korte stikkord ved siden av. Jeg gikk systematisk til verks og startet med det første intervjuet, før jeg gikk videre til neste. Fordi jeg allerede hadde gjort meg godt kjent med hele datasettet mitt i fase én, hadde jeg allerede noen tanker om hvilke koder jeg kunne finne igjen i flere intervjuer. Jeg satt ingen begrensninger for antall koder i denne fasen, da målet var å gå i dybden på intervjuene og kode mest mulig, ettersom neste steg var å skape temaer ut fra kodene. Kodene jeg valgte å bruke var blant annet «tilgang», «speiling», «bøker», «tema», «barns interesser», «initiativ», «samtaler», «utvalg», «bevissthet», «bibliotek», «mangfold», «bytting/utskiftning», «medvirkning» og «gjenkjennelse».

Initial theme generation

I den tredje fasen gikk arbeidet over til å vurdere hvilke koder som kunne inneholde samme konsept eller betydning. Jeg skapte klynger av koder, og sorterte dem inn i hver sin boks (Post-it lapper). For å sikre at jeg samlet koder i klynger som ville være nyttige for å svare på oppgavens ulike forskningsspørsmål, tok jeg frem intervjuguiden som jeg hadde brukt under intervjuene. Jeg tok så utgangspunkt i intervjuguiden og hovedspørsmålene i den, for å begynne prosessen med å skape temaer til klyngene av koder. Dette ble gjort for å sikre at kodene og temaene var meningsfulle, i sammenheng med de tre forskningsspørsmålene.

Theme development and review

I den påfølgende fasen gjennomgikk og videreutviklet jeg de temaene jeg utviklet i fase tre. I denne prosessen måtte jeg flere ganger vende tilbake til hele datasettet mitt og forskningsspørsmålene, for å gjøre vurderinger knyttet til om temaene jeg gjennomgikk gav mening, og at de var levedyktige. Jeg endret på temaer, flyttet koder mellom temaer jeg følte passet bedre, kastet og opprettet nye temaer. Etter en tidkrevende prosess falt jeg ned på et knippe temaer jeg følte samlet de viktigste dataene, som kunne bidra til å svare på forskningsspørsmålene mine. Mine hovedtanker bak hvert tema var at de skulle romme de viktigste mønstrene, og de delte meningene og opplevelsene, som kom frem i det samlede datamaterialet. Jeg utviklet en tabell med informantene i hver sin kolonne, og temaene i hver sin rad. Jeg fylte så inn korte, komprimerte setninger og stikkord, med utgangspunkt i kodingen, slik at jeg enkelt kunne se mønstre og delte meninger om hvert tema.

Theme refining, defining and naming.

I den femte fasen av analysen var målet å gjøre tydelige avgrensninger innenfor hvert tema, og sikre at hvert tema hadde et konsept eller en essens. Ifølge Braun og Clarke (2022, s. 36) er to viktige steg i denne prosessen å skrive en kort oversikt over hvert tema, samt å bestemme seg for hva temaene skal kalles. Etter å ha jobbet grundig og systematisk gjennom fire faser, utviklet jeg tre hovedtemaer som jeg vil analysere i analysekapittelet. Det første temaet er «familiemangfold i barnehagens bøker», basert på informantenes informasjon om hva slags familiemangfold som finnes i bøkene som er på deres avdeling, og i barnehagen. Dette temaet bygger på hva slags bokutvalg som finnes, og hvordan utvalget har blitt til det det har blitt. I tillegg vil dette temaet også inneholde hva slags tilgang barna har på de bøkene som er i barnehagen. Det andre temaet har jeg valgt å kalle «wake-up-call». Dette temaet vil handle

om refleksjoner, tanker og holdninger til familiemangfold i bøker i barnehagen. Det siste temaet er «speiling og synliggjøring», som inneholder data om hvordan pedagogene opplever at bøker kan brukes til speiling og synliggjøring av barn og deres familie.

3.5 Troverdighet

Nedenfor vil jeg redegjøre for troverdigheten til forskningsprosjektet. I kvalitative studier bør det brukes helt andre kriterier enn i kvantitativ forskning, for å bedømme eller vurdere studiens troverdighet, ifølge Clark et al. (2021, s. 363). I en kvalitativ studie skal man sikre to ting: pålitelighet og validitet. Ifølge Thagaard (2018) går pålitelighet ut på om forskningsprosjektet er gjennomført på en pålitelig og tillitsvekkende måte. Dette gjøres ved at forskeren viser en detaljert redegjørelse av forskningsprosessen (Thagaard, 2018, s. 187). Validitet handler om hvordan vi tolker data, og om konklusjonene og tolkningene vi gjør er gyldige i den virkeligheten vi har forsket på. Videre i dette kapittelet vil jeg nå redegjøre for påliteligheten og validiteten til dette forskningsprosjektet.

For å sikre at dette forskningsprosjektet er utført på en pålitelig måte, har jeg skrevet detaljerte beskrivelser av hvilke valg jeg har gjort underveis i prosjektet i metodekapittelet. Ved å gi en detaljert beskrivelse av datainnsamlingsprosessen, metoden for analyse og analyseprosessen, blir forskningsprosessen transparent. Å gi utenforstående muligheter til å vurdere forskningen steg for steg vil styrke forskningens pålitelighet, ifølge Thagaard (2018, s. 188). En annen måte å styrke forskningsprosjektets pålitelighet på er å redegjøre for hva som er egne tolkninger, og hva som er de faktiske dataene. Jeg vil derfor gå inn for å vise tydelig hva som er egne tolkninger av data, og hva som er direkte referat fra intervjuamtalene. Thagaard (2018) presiserer at dette kan være utfordrende, da hendelser og utsagn som skjer i forskerens kontakt med deltakerne i felten avhenger av hvordan vi tolker og forstår det vi hører og ser (Thagaard, 2018, s. 188).

Thagaard (2018) skriver at når vi går kritisk igjennom analyseprosessen til forskningsprosjektet styrkes validiteten (Thagaard, 2018, s. 189). Som forsker er det viktig å tenke på hva som kan prege våre forståelser og tolkninger av datamaterialet. Clark et al (2021) skriver at kvalitative studier ofte har et mindre utvalg deltakere, fordi studien skal gå i dybden på forskningsspørsmålet, heller enn i bredden (Clark et al., 2021, s. 364–365). I denne

studien bestod utvalget av fem pedagoger. Dette utvalget var en homogen gruppe, hvor alle pedagogene er etnisk norske kvinner. Som forsker vil være naturlig å reflektere over om datamaterialet jeg sitter igjen med ville vært det samme om det var en mer mangfoldig gruppe, med blanding av kjønn, etnisitet og kultur.

Thagaard skriver at de erfaringene vi har fra miljøet vi forsker på kan farge vår forståelse av fenomener, noe som kan være både en styrke og en svakhet (Thagaard, 2018, s. 190). Jeg har tilknytning til barnehagen og barnehagefeltet, i form av at jeg har gjennomført praksis gjennom bachelorprogrammet, og gjennom de generelle studiene på bachelor- og masternivå. Utenom dette har jeg ikke lang arbeidserfaring som pedagogisk leder eller barnehagelærer i en barnehage. Dette kan styrke validiteten, da jeg til en viss grad kan undersøke fenomenet «bildeboka i barnehagens praksis», som en utenforstående. Samtidig kan det å være en utenforstående legge begrensninger, ved at jeg kanskje gjenkjenner og forstår deltakerne i mindre grad enn om jeg hadde hatt lang erfaring som pedagog. Jeg tror likevel det har vært en styrke å undersøke bildeboka, og dens muligheter for speiling og synliggjøring av familiemangfold i barnehagen, fra et utenfra-perspektiv. Jeg opplever at deltakerne sitter igjen med mer bevissthet og nye perspektiver på temaet. Dette kommer jeg tilbake til i kapittel 4.0 «Analyse».

Et annet steg for å styrke forskningens validitet er, ifølge Thagaard (2018), å sammenligne resultatene med andre gjennomførte studier med samme tema. Når jeg ser på mine funn og resultater, og ser disse opp mot resultatene jeg finner i studiene presentert i kapitlene «Tidligere forskning» og «Teori», ser jeg at det finnes flere likhetstrekk.

3.6 Etiske aspekter

I denne delen av oppgaven vil jeg tematisere de etiske aspektene ved forskningsprosessen. Brinkmann (2020) skriver at kvalitativ forskning er basert på direkte, subjektive og noen ganger intime erfaringer fra folks liv. Dette skaper både etiske problemer og potensial (Brinkmann, 2020, s. 581).

Ifølge Brinkmann er det fire tommelfingerregler forskeren kan følge under et kvalitativt forskningsarbeid (Brinkmann, 2020, s. 597–599). Han påpeker at disse huskereglene ikke skal ses på som en sannhet, men som en hjelp i den etiske prosessen.

Den første regelen kaller han for *informert samtykke*, og dette innebærer at menneskene som deltar i prosjektet skal vite og forstå hva de er med på. For å sikre dette i min forskningsprosess laget jeg et informasjons- og samtykkeskriv (se vedlegg 1), som jeg sendte ut da jeg kontaktet informantene. I tillegg forklarte jeg kort før selve intervjuet, hva formålet med forskningene var, hvordan intervjuet skulle gjennomføres og hvordan prosessen i etterkant skulle foregå. Den andre tommelfingerregelen til Brinkmann (2020, s. 597–599) er *fortrolighet*. *Fortrolighet* handler om anonymiteten til deltakerne. I forkant av intervjuet informerte jeg om at de verken trengte å informere om eget navn eller barnehagens navn. I forskningsprosjektet har jeg ikke vært avhengig av å få tilgang til personlig eller sensitiv informasjon fra mine informanter, noe som har gjort det enkelt å holde deltakerne anonyme. *Konsekvenser* er Brinkmann (2020) sitt tredje punkt, og dette innebærer overveielse av eventuelle konsekvenser resultatet av forskningen kan føre til for de menneskene som er direkte involvert. Den siste regelen er *forskerrollen*. Det å kjenne til, og å være klar over egne holdninger og fordommer, er et viktig etisk ansvar forskningslederen har (Brinkmann, 2020, s. 599). Egne erfaringer og forkunnskaper vil påvirke arbeidet man gjør, og jeg har under arbeidet med dette prosjektet reflektert over mine tidligere erfaringer, og egen forforståelse av både familiemangfold og bildebokmediet. Jeg kan ikke legge vekk tidligere erfaringer, men jeg kan være klar over disse og hvordan de vil farge mitt arbeid.

I tillegg til Brinkmanns fire tommelfingerregler, har Bente Halkier (Halkier, 2016, s. 67–69) skrevet om fem ting som er viktige å tenke på i forbindelse med fokusgrupper. I likhet med Brinkmann (2020) trekker Halkier frem informert samtykke og anonymitet som de to første tingene. Videre trekker hun frem at det er viktig at deltakerne blir opplyst om prosjektets formål, at man holder det man lover og at man oppfører seg på en ordentlig måte. Jeg anser de to siste punktene til Halkier som minst like viktige som de øvrige. I forskerrollen er det viktig å opptre og oppføre seg på en måte som gjør at deltakerne sitter igjen med en god følelse etter at fokusgruppeintervjuet er gjennomført. Jeg passet derfor på å vise alle informantene at jeg satt pris på at de tok seg tid til å delta, ved å presisere dette i starten av intervjuet.

4.0 Analyse og drøfting av funn

I dette kapitlet har jeg valgt å behandle analyse og drøfting av funn sammen, slik at masteroppgaven ikke får unødvendig mange gjentakelser. Forskningsspørsmålene mine vil fungere som en disposisjon for både analyse og drøfting i dette delkapitlet.

1. Hva slags bøker om ulike familiemangfold finnes i barnehagen?
2. Hva slags erfaringer har barnehagelærere med å arbeide med bøker om familieforhold og/eller familiemangfold mer generelt?
3. Hva skal til for å øke mangfoldet?

Underveis i analysen vil jeg drøfte funnene i lys av teorien jeg har presentert i kapittel 2, samt bruke både direkte sitater fra fokusgruppeintervjuene og egne refleksjoner. Nedenfor har hvert forskningsspørsmål fått sitt eget delkapittel. Delkapitlene avsluttes med en kort oppsummering og et mulig svar på det aktuelle forskningsspørsmålet.

I analysen og drøftingen benytter jeg fiktive navn for å opprettholde anonymiteten til informantene når jeg siterer direkte fra intervjuene. Jeg har valgt å gi informantene navnene Sarah, Malin, Synne, Heidi og Lisa. Sarah jobber på en storbarnsavdeling med 3–6 åringer, Malin jobber med 0–3 åringer på en småbarnsavdeling, Synne jobber med 3–4 åringer i en barnehage med 90 % dekning av flerspråklighet, og Heidi og Lisa jobber med en førskolegruppe bestående av 5–6 åringer.

4.1 Hva slags bøker om ulike familiemangfold finnes i barnehagen?

Innledningsvis i alle intervjuene spurte jeg pedagogene om de hadde ulike familiemangfold og familieforhold representert på avdelingene de jobber på. I artikkelen «Displaying families» skriver Janet Finch (2007) at den stadige flyktigheten i moderne familier, gjør at vi hele tiden må redefinere hva vi legger i familieforhold. I dagens samfunn kan en familie være satt sammen på en rekke ulike måter. Finch gir eksempler på at nye partnerskap, skilsmisser, foreldre av samme kjønn og enslige foreldre er fenomener som er vanligere i dag enn før (Finch, 2007, s. 69). Dette viser også statistikk og tall som jeg viste til i kapittel 1.2. Tallene

fra 2022 viser at det var 1 623 barn i Norge som levede sammen med foreldre av samme kjønn (Bufdir, u.å.), 248 545 barn levde med én forelder og 74 411 barn levde med mor/stefar eller far/stemor i 2023 (Statistisk sentralbyrå, 2023). Ut ifra disse tallene ser jeg på det som svært sannsynlig at flere hundre tusen barn i Norge, ikke lever i den stereotypiske A4-familien i 2024. På bakgrunn av dette vil det være rimelig å anta at mange barnehagebarn har, eller kjenner noen som har, andre familiekonstellasjoner enn den klassiske mor, far og barn. Dette kom også frem i mitt materiale. I alle barnehagene som informantene jobber, finnes familiemangfold og ulike familiekonstellasjoner: skilte foreldre, alenemødre og stemor/stefar/stesøsken. Det finnes også barn med to mødre representert i den ene barnehagen, men ikke på de avdelingene som informantene mine jobber på.

Tilgang på bøker generelt

I alle de tre barnehagene til mine informanter, virket det å være god tilgang på bøker generelt. Alle informantene nevnte at deres barnehage har et eget bibliotek, i tillegg til at det er bøker på hver avdeling. Når informantene nevnte bøkene som er hyppigst i bruk på deres avdeling, viste det seg at flere av bøkene (som går igjen i barnehagene) er veldig tradisjonelle. Bukkene Bruse, Karsten og Petra, Albert Åberg, Julia-bøkene og klassiske eventyr er bøker som nevnes av samtlige. Det nevnes også noen mindre tradisjonelle bøker som for eksempel *Håret til mamma* (Gro Dahle & Svein Nyhus, 2007), *Tambar er et troll* (Tor Åge Bringsværd & Lisa Aisato, 2010) og *Odd er et egg* (Lisa Aisato, 2010). Én av informantene forteller at de ofte leser om Brillebjørn i barnehagen hun jobber i, og Brillebjørn er en bjørn som bor sammen med to mødre.

Majoriteten av bøkene som blir nevnt i mitt materiale, er bøker som viser foreldreforhold i liten eller ingen grad. Lo (2019) løfter frem en utfordring som kommer når leseren selv blir gitt ansvaret med å tolke hva slags rolle foreldrene i bøkene har. Et eksempel på dette er boka *Julia hjelper til*, hvor Julia hjelper moren med hverdagslige oppgaver. I likhet med boka *Samantha on a Roll*, som Lo (2019) trekker frem, viser bøkene en morsfigur og ingen farsfigur. Bøkene gir da rom for lesernes egne forestillinger om hvorvidt det finnes en far, og hvor han i så fall befinner seg. Lo hevder at “this makes it difficult for heteronormatively biased readers to queer these stories. Sexuality, when depicted, is heterosexual; therefore the hermeneutical resources in these books support heteronormativity” (Lo, 2019, s. 24). For å kunne forestille seg ulike familiemodeller og familiemangfold, vil man være nødt til å være

kjent med kjønn og seksuelt mangfold. Dersom barna ikke har kunnskap eller erfaringer med at det finnes alenemødre, eller at det ikke behøver å være en far i bildet, vil ikke disse tankene være hos barna. Barn som ikke har erfaringer med noe annet enn de heteronormative A4-familiene, vil muligens automatisk anta at far er på jobb eller gjør noe annet.

Økt tilgang på bildebøker som viser ulike familiemangfold kan ha positiv innvirkning på oppvoksende generasjoner, ifølge Bjerklund (2021). Dersom slike bildebøker benyttes i større grad, kan barna få bedre forståelse av ulike familiestrukturer og et mer mangfoldig bilde på hvordan familier kan se ut. Når barnehagene har så god tilgang på bøker som de har, gjennom egne bibliotek og andre låne-/kjøpe-muligheter, burde det være gode muligheter for at bokutvalget i større grad kan speile og synliggjøre familiekonstellasjoner.

Tilgang på bøker om ulike familiemangfold

På tross av relativt god tilgang på både tradisjonelle og nyere barnebøker, svarer informantene på mitt innledende spørsmål om familiemangfold at «Jeg synes jo det er manglende, hvis jeg kan få lov til å si det» (Synne, bhg. 2). Heidi (bhg. 3) innrømmer at «Vi har rett og slett ikke vært så bevisste på det», og legger samtidig til at «Det må vi bli». Sarah (bhg. 1) responderer med at «når du begynte å snakke om det, så tenkte jeg at denne vinklingen har vi ikke sett på før», og ifølge Lisa (bhg. 3) tenker de «Mer på at vi skal ha forskjellige typer bøker, vi tenker nok kanskje mer på mangfold i bøker på den måten, enn på familiemangfold». Det at barnehagelærerne tenker mer generelt på mangfold, enn på ulike familiemangfold, kom også frem i Bjerklund (2023) sitt forskningsarbeid. I forskning på barnehagen har det blitt et større fokus på kjønnsidentitet og språklig og religiøst mangfold, men fortsatt mangler det forskning på ulike familiestrukturer, ifølge Bjerklund (Bjerklund, 2023, s. 59). Lite forskning på ulike familiestrukturer, kan være en grunn til at bevisstheten om familiemangfold er lav.

Kim og Hachey peker på noe av det samme i artikkelen « 'There is no one *right* family': Young Children's Discussions About Family Diversity». Selv om det er en økning i antall bildebøker som inneholder ulike familiemangfold, og at disse bøkene har blitt mer tilgjengelige, er det lite som er gjort for å forstå hvordan bildebøker om familiemangfold kan være en ressurs i barnehagen (Kim & Hachey, 2022, s. 167). Dette virker også å være gjeldende i tilfellene jeg siterer ovenfor, der pedagogene jeg intervjuet fortalte at familiemangfold som tema i bildebøker er noe de har vært lite bevisste på eller følte at

manglet. For å kunne forstå hvordan bildebøker om familiemangfold kan være en ressurs i barnehagen, må man først være klar over de mulighetene som bildebokmediet kan gi.

Solomødrene i Bjerklunds (2021) studie trakk selv frem bildebøker som en god ressurs for å speile og synliggjøre familiemangfold. Sitatene ovenfor gir meg et inntrykk av at familiemangfold generelt sett, er et tema som er lite diskutert og reflektert rundt når det kommer til hvordan man kan speile og synliggjøre dette i barnehagen. I artikkelen «Resisting Gentle Bias: A Critical Analysis of Family Diversity in Picturebooks» konkluderer Lo, med at homonormative familier dannes raskere enn det institusjonene i samfunnet klarer å svare på utviklingen (Lo, 2019, s. 26). Det kan virke som at dette også gjelder i barnehagene jeg intervjuet. Informantenes svar stemmer godt overens med det forskningsprosjektet til Lo (2019) kom frem til, nemlig at tilbudet om ulike familiemangfold i bildebøker er «not-here-yet», til tross for at statistikker og virkeligheten viser noe annet.

I *Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver* står det at barnehagen skal sørge for at alle barn skal få sin familie speilet og synliggjort (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 10). Speiling og synliggjøring av ulike familiemangfold er et av barnehagens ansvarsområder, og jeg tenker det er synd at det virker til å være manglende bevissthet og oppmerksomhet på temaet. Det er nok flere ulike måter å sørge for at speiling og synliggjøring skjer, men jeg tenker at bildebøker kan være en særs god ressurs. Bildebøker er svært tilgjengelige, og barnehagene besitter mange bøker. Det burde være enkelt å skaffe nye eller bytte ut i takt med utviklingen av samfunnet. Jeg mener bøkene kan bidra i arbeidet fordi de kan være et møtested mellom barn og andre barn, og voksne. Et møtested som innbyr til felles opplevelser og samtaler, som igjen kan bidra til å skape anerkjennelse og forståelse for likheter og ulikheter i familier og samfunnet. Ifølge Finch (2007) består ikke nødvendigvis familier av åpenbare relasjoner og boformer i dagens samfunn. Familier må synliggjøres for at de skal kunne anerkjennes og ha en plass i den sosiale virkeligheten (Finch, 2007, s. 73). Utviklingen av familierelasjoner og familieformer gjør at viktigheten av speiling og synliggjøring blir desto større, tenker jeg. Familierelasjoner er en stor del av hvem man er som mennesker. Dette gjør anerkjennelse og bekreftelse av ens familie til noe som også validerer identitet og tilhørighet. Derfor må barnehagene arbeide for at barn kan se og føle, at de selv og deres familie har en plass og verdi i samfunnet og den sosiale virkeligheten.

Pedagogene i mitt materiale ikke har tenkt på eller har vært bevisste på å bruke bildebøker som en ressurs i arbeidet med familiemangfold. Dette tenker jeg ubevisst påvirker hvilke bøker som blir valgt når det skal leses bok. Når de ikke er bevisste på familiemangfold i bøker, eller har tenkt noe særlig på temaet, vil man i mindre grad se eller legge merke til disse bøkene. Dette mener jeg kommer tydelig frem når en av pedagogene undrer seg over hvilke bøker de faktisk har i barnehagen, og om de i det hele tatt har noen bøker som inneholder ulike familiemangfold: «Har vi noe i det hele tatt? Det kan jo være vi har noe, men at vi ikke har sett det. Jeg fikk lyst til å finne ut hva vi har, og hva vi eventuelt kan få tak i» (Malin, bhg. 1).

Det hjelper lite at det finnes mange ulike bildebøker om ulike familiemangfold, dersom de som skal se og lese boka ikke vet at den finnes. Ut fra det informantene i dette forskningsprosjektet har delt, ser det ut til at det er manglende kunnskaper om hvilke bøker med familiemangfold som finnes der ute. Dette igjen, tenker jeg skyldes en mer overordnet manglende oppmerksomhet på temaet. Synne bekrefter dette da hun uttrykker at det kan være utfordrende å finne bøker som inneholder ulike familiemangfold blant alle de vanlige bøkene: «Hvis du går og ser etter de vanlige kjente bøkene, så er det litt stereotypisk dessverre. Så vi må søke etter det, for å få mangfoldet» (Synne, bhg. 2). Det er uheldig at man i dagens samfunn må lete og søke gjennom bøker for å finne ulike familiemangfold, slik som Synne beskriver. Lo hevder at vi må anerkjenne de manglene som finnes i dagens kulturprodukter, dersom vi ønsker å jobbe hardere for å inkludere alle perspektiver (Lo, 2019, s. 27). Dersom vi arbeider for å kunne tilby kulturprodukter med flere ulike historieverdener, kan vi hjelpe med å stanse strømmen av heteronormative familiemodeller, ifølge Lo (2019, s. 27). Når man først er ved punktet av bevissthet rundt de manglene som finnes, er man nødt til å gjøre en innsats dersom man skal komme ut av den heteronormative sirkelen. Noen er nødt til å ta jobben med å søke ut de bøkene som finnes om ulike familiemangfold, slik at det kan bringes videre. Dersom ingen søker etter disse bøkene, vil de heller aldri komme frem og bli bøker som mange kjenner til.

I undersøkelsen til Hedberg et al. viste det seg at det er få bøker med familiemangfold som når ut til skolen, fordi noen bøker er dominerende i samlinger og søkeresultater (Hedberg et al., 2022, s. 212). Det er rimelig å anta at det samme gjelder barnehagen. Jeg tenker at dersom man er faglig bevisst på hva man skal se etter, trenger det ikke nødvendigvis å være så

vanskelig å finne bildebøker som handler om ulike familiemangfold. Det kan være at man må søke litt ekstra og bruke litt tid for å finne gode bøker. Dersom man setter av tid til dette formålet, tror jeg det vil være gunstig også fremover i tid. Jeg tenker at et grundig søk vil gjøre det enklere å finne bøker om familiemangfold på senere tidspunkt, i tillegg til at man skaffer seg en oversikt over hvilke bøker som finnes, noe man igjen kan dele med andre pedagoger. Når bøker med ulike perspektiver som synliggjør ulike familiemangfold ikke når frem til barnehagen, kan en konsekvens av dette, ifølge Hedberg et al., være at graden av representasjoner av mangfold i samfunnet påvirkes (Hedberg et al., 2022, s. 212).

Young (2019) har analysert LGBTQ-bildebøker i lys av hvordan ulike mangfold blir representert. Selv om det kommer frem i Youngs analyser at flere av bildebøkene hadde mangler ved fremstillingen av LGBTQ-medlemmer, presiserer han også at disse bøkene er et mye bedre alternativ, enn å ikke ha tilgang på slike bøker. Dette tror jeg er viktig å tenke på når pedagoger skal finne bøker som viser ulike familiemangfold. Jeg støtter meg her til Young, som mener at: Til tross for de eventuelle manglene i bøkene, kan dyktige pedagoger bruke dette til å skape gode refleksjoner og samtaler sammen med barna (Young, 2019, s. 68). Slik jeg forstår Young, mener han at dersom vi utvikler gode samtaler om hvem som forteller historien, er med i historien og hvem som mangler, vil vi kunne reflektere over mangfoldet sammen med barna. Samtalene og refleksjonene kan dermed gjøres selv om mangfoldet ikke er eksplisitt representert i boka (Young, 2019, s. 68). Funnene i forskningsprosjektet til Kim og Hachey (2022), tenker jeg støtter dette. Deres undersøkelse viste at barnas forståelser av hva en familie kan være og bestå av, endret seg etter hvert som barnehagelæreren leste og samtalte med barna om ei bok som hadde foreldre med samme kjønn. Jeg tenker at pedagogene i barnehagene er like viktige som innholdet i bildeboka. Undersøkelsene viser at dersom barnehagelæreren reflekterer og diskuterer mangfoldet med barna, skapes forståelse og nye perspektiver. Dette avhenger av at pedagogene som leser, anerkjenner både bildebokmediet og lesestunden som en ressurs for fremming av denne type mangfold.

Oppsummering og mulig svar på forskningsspørsmål

For å oppsummere dette kapittelet, vil jeg si at jeg tror det finnes flere bøker om ulike familiemangfold i barnehagen, enn man kanskje er klar over. Barnehagene som informantene kommer fra, har generelt god tilgang på bøker. Gjennom lokale og egne bibliotek, lånemuligheter og innkjøp burde det være mulig å tilby et rikt og mangfoldig utvalg

bildebøker. Informantene viser til noen nyere bøker, men samlet sett kommer det frem at barnehagene har en god del eldre, tradisjonelle bøker i sine bokhyller. Det kan tenkes at barnehagene har noen bøker som inneholder ulike familiemangfold, men fordi informantene ikke har vært bevisste på temaet, ser det ut til at de ikke har lagt merke til disse bøkene. Én av pedagogene nevner at barnehagen aktivt bruker ei av bøkene om Brillebjørn i noen av sine samlingsstunder. Denne boka bruker de for å synliggjøre ulike familiekonstellasjoner, og utfordre den klassiske A4-familien. Dette er en god start på arbeidet med speiling og synliggjøring av familiemangfold.

Ut fra det datamaterialet jeg har analysert og drøftet i dette kapittelet, mener jeg at tilgangen på bøker om familiemangfold i barnehagene generelt sett er for liten. Når barnehagelærerne ikke er bevisste på temaet, vil det også gjenspeiles i utvalget av bøker som finnes i bokhyllene i barnehagen.

4.2 Hva slags erfaringer har barnehagelærere med å arbeide med bøker om familieforhold og/eller familiemangfold mer generelt?

Under denne delen av oppgaven, vil jeg studere informantenes erfaringer med å arbeide med bøker om familiemangfold generelt i barnehagen. Jeg vil undersøke det informantene kaller temabasert arbeid og konkrete erfaringer som har blitt delt i intervjuene. I tillegg, vil jeg drøfte refleksjonene barnehagelærerne gjør seg underveis i samtalene.

Temabasert arbeid på avdelingene

På spørsmål om hva som er bakgrunnen for hvilke bøker som finnes på avdelingen, svarer barnehagelærerne omtrent det samme. Informantene peker på temabasert arbeid. Temaene har utspring i barnas interesser, og er bakgrunnen for hvilke bøker som finnes inne på avdelingene. Temaene barnehagene har jobbet med er for eksempel følelser, årstider eller vennskap. Synne forteller hvordan de jobber i hennes barnehage: «Vi jobber med valgte prosjekter, som baserer seg på barns interesser og medvirkning» (Synne, bhg. 2). På storbarnsavdeling til Sarah, prøver de å finne bøker som passer til temaet med utgangspunkt i barnas interesser «Alle temaene er basert på barna. Akkurat nå har vi Bukkene Bruse, så nå er alle bokhyllene fylt opp med de bøkene» (Sarah, bhg. 1). Malin bekrefter at de gjør det samme på småbarnsavdelingen «Det gjør vi òg. Hvis det er jul for eksempel, prøver vi å finne

noe som passer til det, som barna også er interessert i» (Malin, bhg. 1). Det Heidi og Lisa beskriver i sitt fokusgruppeintervju samsvarer med det som kom frem i de andre intervjuene. «Vi er opptatt av at det skal være noe identifiserbart, noe som fenger. Det handler om barnets interesser» (Heidi, bhg. 3). Lisa følger opp med et eksempel: «Vi har jo hatt om følelser som tema. Det å snakke om hvordan man har det bra sammen og å være greie med hverandre» (Lisa, bhg. 3)

Det er selvfølgelig viktig å ta hensyn til barnas interesser, og gi barna muligheter for medvirkning i deres egen barnehagehverdag. Dette gjelder også når det kommer til hvilke bøker som er på avdelingen. Det jeg derimot tenker kan være en utfordring, er at dersom barna alltid får velge bøker ut ifra sine egne interesser, eller at månedens tema blir bestemt kun ut ifra dette, kan viktige temaer som nettopp familiemangfold gå under radaren. Barns interesser springer gjerne ut ifra noe som allerede er kjent for dem, noe som allerede har blitt introdusert for dem tidligere. Hvis barnet ikke har kjennskap til ulike familiemangfold, vil det kanskje heller ikke søke etter dette i et bokutvalg. Hvis barnehagene eller avdelingene heller ikke tilbyr barna bøker hvor deres egen familie blir speilet eller synliggjort, er det ingen mulighet for å fange opp eller skape interesse for temaet.

Jeg tenker også at det under disse temabaserte månedene, kan være mulig å finne bøker som inneholder ulike typer familiemangfold som kan passe til ulike temaer. *På rømmen i rommet*, kan eksempelvis brukes under temaer som vennskap eller følelser. Boka tematiserer møter med det ukjente og hvordan skape toleranse, inkludering og samhold. (se vedlegg 4 for flere eksempler på nyere bøker om familiemangfold). Det kan kanskje være et litt for enkelt valg å stadig vende tilbake til de bøkene man selv og barnegruppen er kjent med fra før. Det er trygt, og man vet hva som kan forventes av samtaler og respons. Dette skaper utfordringer dersom man skal utvide og berike barns interesser og erfaringer. I rammeplanen står det at personalet blant annet skal støtte og berike barnas initiativ og undring, samtidig som personalet også skal utvide barnas erfaringer (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 22). Barnas verden og erfaringsbank er mindre enn de voksnes. Selv om de voksne skal støtte og berike barnas initiativ og interesser, skal de også utvide og berike barnas horisont for å skape nye erfaringer og initiativ.

Bøker som ikke er i barnehagen eller i hjemmet, eller bøker som barna aldri blir introdusert for på annen måte, eksisterer ikke for barna. Som Young skriver i artikkelen «Interrogating the Lack of Diversity in Award-Winning LGBTQ-Inclusive Picturebooks», kan bildebøker bidra som vinduer inn til andre menneskers verden. Gjennom bildene og historiene kan barn presenteres for ulikheter som de ellers har liten eller ingen innsikt i (Young, 2019, s. 62). Barn er kapable til å tenke kritisk og være forståelsesfulle. Dette viser studien til Kim og Hachey (2022). Barna som deltok i forskningsprosjektet utviklet en mer kritisk holdning, samt en bredere forståelse av hva en familie kan være (Kim & Hachey, 2022, s. 169). Det forutsetter dog at barnehagen tilbyr et mangfoldig bokmateriale, i tillegg til gode pedagoger som kan skape gode læringsmiljøer og kritiske eller filosofiske samtaler sammen med barna.

Solomødrene i Bjerklunds (2021) forskningsprosjekt ønsket at familiemangfold skulle speiles og synliggjøres, uten at det ble et stort tema i seg selv. Familie er en stor del av barnas liv og hverdag, og alle familieformer er likeverdige. Jeg tenker at en vesentlig del av arbeidet med å speile og synliggjøre ulike familier, er at man ikke gjør forskjell på ulike familieformer. Det kan være lett å ta utgangspunkt i at den klassiske A4-familien er den normale, fordi den fortsatt står som en sterk normalitet i samfunnet. Det er viktig å ikke overdrive speilingen og synliggjøringen av andre familieformer, slik at familier som avviker fra heteronormativiteten virker unormale. Samtidig skal også den klassiske A4-familien speiles og synliggjøres. Det kan være lett for barnet å føle på at det ikke tilhører «normalen», hvis det skal gjøres et stort poeng ut av at familien deres er annerledes. At solomødrene ikke ønsker at familiemangfold skal tematiseres, men heller speiles og synliggjøres gjennom bøker, tolker jeg slik at dersom man tematiserer bøkene, vil det kanskje handle mer om hva som er «annerledes» og hva som er «normalt». Dersom man skal unngå dette, tenker jeg det er viktig at barnehagelærerne har en god oversikt over hvilke bøker som finnes der ute, som inneholder ulike familiemangfold. I tillegg til en god oversikt over bøkene og innholdet i dem er det, som Young (2019) påpeker, viktig med en god barnehagelærer som kan undre seg over og utforske familieforhold sammen med barna.

Barnehagelærernes konkrete erfaringer med familiemangfold i bildebøker

Kun én av informantene svarte at barnehagen av og til bruker ei bok i bokserien Brillebjørn i samlingsstund, for å vise til familiemangfold. Hun forteller at «Vi bruker Brillebjørn i

samlingsstund, samt at boka er tilgjengelig. Da kan vi reflektere rundt andre familieformer» (Synne, bhg. 2).

Bokserien Brillebjørn, med vaskebjørnen med to mammaer, har nok blitt godt kjent for de fleste barnehager. Dette er en av bøkene som solomødrene i Bjerklunds undersøkelse (2021) utnevner som ei bok de ønsker at barnehagene skal ha (se vedlegg 4 for flere forslag). I barnehagen der pedagogen jobber, er det et flertall av flerkulturelle barn. Pedagogen peker på at mange av barna kommer fra et hjem med en religion og kultur, som har en heteronormativ oppfatning av hvordan en familie skal være og se ut. Familie er en stor del av barnas lek i denne barnehagen, og informanten forklarer at de har valgt å lese denne boka sammen med barna, for å åpne opp for ulike typer mangfold: «Vi bruker Brillebjørn mye, både i samlingsstund og at vi har bøkene tilgjengelig. Litt for at vi da kan reflektere over at det i boka er en mor og en mamma» (Synne, bhg. 2). I artikkelen til Young, ser han som tidligere nevnt, nærmere på 28 bildebøker som portretterer ulike former for mangfold. Noe av det han er opptatt av er om hovedpersonen i boka er et menneske eller et dyr. Young hevder, at hvis barna skal se seg selv representert på en presis måte, er det viktig at barna kan se menneskelige karakterer. Dette til tross for at det ofte er dyr som blir brukt som karakterer i barns bildebøker (Young, 2019, s. 64). Det kan nok ha sine fordeler om barn får speilet seg selv, direkte gjennom menneskelige karakterer. Samtidig skal man ikke undervurdere barns evner til fantasi, og evne til å leve seg inn i andre karakterer. I *Bilderbokens pusselbitar* hevder barnebokforsker Maria Nikolajeva at det er flere grunner til at dyr kan fungere fint som hovedkarakter i bildebøker. Ifølge Nikolajeva blir gjerne både kjønn, alder og sosial status mindre tydelig når hovedpersonen er et dyr (Nikolajeva, 2000, s. 55). Mindre tydelig alder, kjønn og sosial status kan gi rom for barneleserens egne tolkninger, forståelse og innlevelse.

Videre forklarer Synne at «Noen av foreldrene er ganske tydelige på at det må være en mamma og en pappa i en familie. Da blir barna kanskje litt dratt mellom, fordi mamma sier noe og barnehagen sier noe annet. Og da kommer jo tankene» (Synne, bhg. 2) Det som kanskje gjør dette tilfellet litt annerledes, er at religion og kultur kommer inn i bildet. En faktor som spiller inn i denne situasjonen, er forskjellene mellom hva mor og barnehagen forteller barnet. I rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver står det at «Barnehagen må tilstrebe at barnet ikke kommer i lojalitetskonflikt mellom hjemmet og barnehagen»

(Kunnskapsdepartementet, s. 29). Samtidig som det er viktig å unngå konflikt, er det også viktig å vise barna en realistisk representasjon av samfunnet. Det er mange barn i barnehagen, og alle har rett på å få sin egen familie speilet og synliggjort. I dagens samfunn og i Norge, er det flere ulike familiekonstellasjoner enn det noen kulturer og religioner mener er den eneste rette. Vi kommer ikke unna den virkeligheten, og det familiemangfoldet som utvikler seg i vårt samfunn. I rammeplanen står det at "barnehagen skal fremme respekt for menneskeverdet ved å synliggjøre, verdsette og fremme mangfold og gjensidig respekt. Barna skal få oppleve at det finnes mange måter å tenke, handle og leve på" (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 9). I slike situasjoner vil barnehagelærerens evne til kritisk diskusjon og refleksjon sammen med barna være verdifull. Det er flere sider barnehagelæreren må ta hensyn til, samtidig er rammeplanen tydelig på at alle barn skal få sin familie speilet og synliggjort (Kunnskapsdepartementet, 2007, s. 10). Jeg støtter meg også til Kim og Hachey, som hevder at barnehagelæreren har et ansvar for å utvikle positive holdninger til mangfold hos barna, og at bildebøker kan utfordre stereotyper i dette arbeidet (Kim & Hachey, 2022, s. 170–171). Barnehagen skal sørge for at barna får oppleve at det er flere ulike måter å tenke, leve og handle på, og det er de voksnes ansvar for at disse opplevelsene blir gitt.

Undervis i det første fokusgruppeintervjuet begynte Sarah og Malin å reflektere over situasjoner de har opplevd tidligere, når de har lest bøker sammen med barna. Pedagogene begynte å gi eksempler på situasjoner, hvor barna tydelig uttrykte at de kjente seg igjen i historien. Malin (bhg. 1) reflekterer over barnas interesse i bøkene: «Jeg ser hvor glad de (barna) er i bøker som handler om dagligdagse ting». Hun trekker frem boken *Julia hjelper til* av Eriksson og Moroni (2018), som ei bok barna på hennes småbarnsavdeling kjenner seg igjen i. «Julia skal hjelpe moren sin med å gå på butikken og bake. Barna kjenner seg igjen, men hva med de som ikke har en mor?» undrer Malin. Sarah (bhg. 1.) poengterer at «Vi har fått kommentarer før som: 'jeg var på butikken, men det var med pappa'», Malin erindrer videre at «Det har hendt at de (barna) som ikke kjenner seg igjen, enten blir sittende og observere eller faktisk går vekk fra lesestunden» (Malin, bhg. 1).

Det som kommer frem under refleksjonene over, tenker jeg er ganske interessant. Ut ifra dette lille utdraget, syns jeg det kommer tydelig frem hva slags utfordringer som kan oppstå dersom et barn ikke kjenner seg igjen i historien som blir fortalt. Malin forteller at hun selv har opplevd at et barn har gått fra lesestunden. Dette skjedde under en samtale om hva som skjer i

ei bok, hvor barnet ikke kunne kjenne seg igjen i det som skjedde. Janet Finch (2007) skriver i artikkelen «Displaying families», at familie har en grunnleggende betydning for den enkeltes plass i den sosiale verden. Familie er en del av vår identitet, og å få egen familie speilet og anerkjent, tenker jeg er viktig for at barna kan oppleve seg selv og sin identitet som gyldig. Finch påpeker at det vil være ulike behov for graden av synliggjøring for den enkelte (Finch, 2007, s. 73). Til tross for at behovet for synliggjøring vil variere fra menneske til menneske, er det viktig at alle får oppleve at egen familie blir validert og sett på som likeverdig når det trengs.

Jeg mener at det i tilfellet som er skissert i sitatet over, er viktig å understreke at vi ikke med sikkerhet kan vite at barnet gikk vekk fra situasjonen fordi det ikke kjente seg igjen. Det kan være en mulighet at barnet oppdaget andre interesser, eller ikke ønsket å ta del i lesingen lenger. Samtidig tenker jeg at pedagogen kjenner barnet og deres familieforhold godt, og hvordan hun tolket og oppfattet situasjonen også er gyldig. Jeg tenker at denne observasjonen er et godt eksempel, på hvorfor jeg mener det er viktig at vi streber etter å tilby ulike bøker om familiemangfold. Når vi ikke tilbyr barn ulike bøker om familiemangfold, vil det alltid være noen som ikke ser sin familie speilet i bøkene som leses.

Finch undrer seg over om det kun er nødvendig å synliggjøre ikke-konvensjonelle familieformer. Hun mener at ved å akseptere at man ikke kan sette et tydelig skille mellom konvensjonelle og ikke-konvensjonelle familier, virker det sannsynlig at behovet for synliggjøring er større der familieforholdene er lengre bort fra det som blir sett på som det vanlige. Dersom man kun har oppmerksomhet på ikke-konvensjonelle familier, mener Finch at man vil gå glipp av det sentrale poenget med synliggjøringen (Finch, 2007, s. 71). Hovedpoenget med synliggjøringen som Finch skriver om, er at det skal legges vekt på at det er menneskene vi føler en sterk tilknytning og relasjon til, som er vår familie. Behovet for synliggjøring, bekreftelse og anerkjennelse tenker jeg alltid kommer til å være sterkest hos de som lever i ikke-konvensjonelle familier. Dette er fordi de lever utenfor det familiebildet som samfunnet ser på som normen og normalen. Før vi når punktet hvor ulike familieformer blir sett på som likestilte og like normale, vil det være behov for større bevissthet rundt hvordan vi kan synliggjøre ikke-konvensjonelle familier. Dersom vi ikke tilbyr måter å synliggjøre ulike familieformer, vil vi heller aldri skape nok forståelse og anerkjennelse til å nå dette. En verden og et samfunn, hvor alle familier kan ha en likeverdig plass i fellesskapet.

Det kan være frustrerende for barn å ikke kjenne seg igjen

Ut fra mitt materiale er det ingen tvil om at barn som oftest velger ei bok fordi den er kjent. Barna kan kjenne seg igjen i innholdet og boka fanger en interesse. Ett av spørsmålene jeg stilte i intervjuene, var om barnehagelærerne kan se noen sammenheng mellom bøkene som barna selv velger, og om de får en slags speiling eller gjenkjennelse av seg selv eller sitt eget liv i boka.

Synne (bhg. 2) mener det er helt tydelig at barn ofte velger bøker av interesse: «Vi kan se at barna søker etter bøker de kjenner seg igjen i og som de har en interesse for». Videre gir Synne et eksempel på at noen av barna på hennes avdeling ofte velger ei bok som handler om et lite og et stort monster. «Jeg tror den boka er av interesse, fordi barna selv har noen større forbilder i livet, som for eksempel en mors- eller farsfigur» (Synne, bhg. 2). Dette eksempelet tenker jeg bekrefter sammenhengen mellom valg av bok og speiling av eget liv. Sarah (bhg. 1) bekrefter også dette «Vi tror barna kjenner seg mye igjen i bøkene, spesielt i Karsten og Petra-serien». Videre forteller Sarah at barna ved flere anledninger har kjent seg igjen i Karsten og Petra bøkene, og gir eksempel på da de to karakterene skulle til tannlegen. Malin (bhg. 1) pekte også på hvordan barna kjente seg igjen i hverdagslige hendelser, i boka om Julia skulle hjelpe moren sin på butikken. Det kommer tydelig frem under samtalen med Sarah og Malin, at barn kjenner seg igjen i flere av bøkene på deres avdelinger. Barna ser seg selv og gjenkjenner de hverdagslige handlingene. Bøker som Karsten og Petra-serien, ble nevnt i flere av fokusgruppeintervjuene jeg gjennomførte. Disse bøkene er populære og mye leste bøker i barnehagene. At barna syns det er gøy og interessant å lese bøker om hverdagslige ting de gjenkjenner, gir meg desto mer tro på at bøker som speiler og synliggjør familiemangfold også vil kunne skape interesse.

Mangfoldet og flyten i moderne familier er selve essensen til hvorfor Finch mener at det er nødvendig å synliggjøre familier. I en sosial verden som er i stadig utvikling kreves det anerkjennelse av den enkeltes familie, for å gi den enkeltes plass i fellesskapet betydning, ifølge Finch (Finch, 2007, s. 73). Familie er noe av det mest hverdagslige som er i barns liv. Det er tross alt de menneskene som er den største delen av deres hverdag, ved siden av barnehagen. Finchs betraktninger om betydningen av anerkjennelse for den enkeltes plass og

verdi i den sosiale virkelighet, samt funnene i mitt materiale om hvordan barn kjenner seg igjen i bøker, tenker jeg henger sammen. Jeg tenker at sammenhengen av å føle anerkjennelse og verdi i fellesskapet, og å kjenne seg igjen, gjør tilgangen på speiling og synliggjøring svært viktig.

I rammeplanen står det at barnehagen skal bidra til at alle barn føler seg sett og anerkjent for den de er, og synliggjøre den enkeltes plass og verdi i fellesskapet. (Kunnskapsdepartementet, s. 9). Speiling og synliggjøring av ulike familier og relasjoner, kan gi barn en følelse av at de har en egen plass i fellesskapet. Og at denne plassen i fellesskapet betyr like mye uansett familieforhold. Dersom barn kun tilbys bøker med heteronormative forestillinger av hva en familie er, vil barn som har en familie som avviker fra denne, få mindre muligheter til å få bekreftelse og anerkjennelse av sin plass og verdi i fellesskapet. Sarah (bhg. 1) anerkjenner at det å ikke oppleve å kjenne seg igjen, kan være vanskelig «Det kan nok få frem mange følelser for barna. Det kan være frustrerende å ikke kjenne seg igjen». Dette bekrefter situasjonen (se kapittelet om konkrete erfaringer) som Malin (bhg. 1) beskriver, der et barn forlot lesestunden, da det ikke kjente seg igjen i bokens historie. Mennesker ønsker som regel alltid å passe inn, føle at de er en del av noe og at man har noe til felles med andre. Det kan være sårt å føle at man ikke hører hjemme, eller at man er annerledes fra andre. Dette er sterke følelser som jeg tenker det er viktig at man jobber for å unngå, i størst mulig grad. Ved å rette større oppmerksomhet mot å synliggjøre og speile flest mulig familier, vil flere barn få muligheten til å føle seg inkludert og anerkjent.

Barnehagelærernes refleksjoner om familiemangfold og bildebøker

En av pedagogene i mitt materiale reflekterte underveis i intervjuet hvorfor man velger akkurat de bøkene man velger: «Jeg tror nok mange ganger at vi låner bøker vi liker å lese selv, uten at vi reflekterer over det. Man vil ha noe som er gøy å lese for barna, og bøker som du har opplevd å få god respons på fra barna tidligere» (Lisa, bhg. 3). Det å basere bokutvalget på hva man selv og barna liker og tidligere har vist interesse for, er selvfølgelig et godt utgangspunkt for å skape gode leseopplevelser sammen med barna. Jeg kan se for meg at det ofte er lett å velge de samme bøkene, om og om igjen. Bøker man vet at man har fått god respons på, knytter man positive opplevelser til. Dermed kan de være enkle å vende tilbake til. Det er kanskje et enklere valg, enn å sette seg selv og barna inn i noe nytt og annerledes. Samtidig er det tidsbesparende å velge noe kjent, da man slipper å bruke tid på å finne noe

nytt. Jeg tenker at det er uheldig hvis man på grunn av dette, unngår å introdusere bøker med nye temaer for barna.

Vi må, ifølge Lo, jobbe mot å tilby flere produkter som dekker flere historieverdener, slik at vi kan vise til flere eksempler som speiler verden slik den faktisk er (Lo, 2019, s. 27). I rammeplanen står det at barnehagen har et ansvar for å fremme blant annet mangfold og gjensidig respekt, likestilling og demokrati (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 7). Å fremme mangfold og likestilling, vil være utfordrende hvis den voksne bestandig vender tilbake til «kjente og kjære» bøker. Jeg tenker at de bøkene som mer eller mindre bevisst, alltid blir valgt ut i lese- eller samlingsstund, gjør at færre barn får mulighet til å se sin familie speilet og synliggjort. Dette gjør at barn som lever i andre familieforhold enn A4-familien kan falle utenfor. Barn som lever i de klassiske A4-familiene går også glipp av sjansen til å se hvordan de andre barna i barnehagen lever.

Et rikt utvalg med bøker tenker jeg er viktig for å kunne romme de ulike interessene til barna. Et stort utvalg vil også kunne bidra til gode samtaler om ulike temaer, som er viktige og relevante i det samfunnet vi lever i. Et bredt og godt utvalg bøker favner nok de fleste barns interesser, men barna må også introduseres for nye temaer og bøker, for å kunne skape nye interesser. Jeg støtter meg til Bjerklund (2021) som skriver at bildebøker kan hjelpe barn med å skape og gi mening til fenomener og begreper som er ukjente. For barn er alt ukjent helt til de blir introdusert for det nye, noe som også gjelder ulike familiemangfold. De fleste barn lever i såkalte A4-familier, og den familien barnet vokser opp i vil være den familien som barnet kjenner best. Disse barna vil sannsynligvis få egen familie speilet i de tradisjonelle bøkene, som mer eller mindre bevisst alltid blir valgt. Ifølge Bjerklund (2021) vil en konsekvens av å ikke ha bøker som speiler og synliggjør ulike familiemangfold, være at barna kun blir presentert for heteronormative og monokulturelle forestillinger om familier. Å speile og synliggjøre familiemangfold, er viktig for at alle barn skal kunne oppleve å få seg og sin familie anerkjent, samt føle seg likeverdige.

I rammeplanen står det: «Barnehagen skal bygge sin virksomhet på prinsippet om likestilling og ikke-diskriminering og bidra til at barna møter og skaper et likestilt samfunn» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 10). Det er viktig at barnehagen kan tilby flere forskjellige bøker med ulike familiemangfold. Ikke bare for de barna som ikke lever i den såkalte A4-

familien, men også for de barna som lever i den heteronormative familiekonstellasjonen. Dersom barna skal vokse opp til å bli gode demokratiske borgere av samfunnet, er det viktig at de får erfaringer og forståelser for de ulikhetene som finnes i samfunnet. Jeg støtter meg til Lo, som skriver at dersom vi ignorerer familieformer som ikke samsvarer med den heteronormative oppfatningen av familie, opprettholdes og videreføres denne forestillingen om at en familie består av mor, far og barn (Lo, 2019, s. 17).

En av grunnene til at pedagogene i mitt materiale ikke har tenkt på at bildebøker kan være en ressurs i arbeidet med å speile og synliggjøre familiemangfold i barnehagen, er fordi de ikke har erfaring med likekjønnede foreldre på egne avdelinger. En annen grunn som kommer frem, er at deres barne- og foreldregrupper framstår som relativt homogene. Sarah og Malin undret seg over hva som kunne være bakgrunnen for hvorfor hun ikke har tenkt på familiemangfold før: «Jeg har ikke hatt et barn på avdeling enda med to mammaer eller to pappaer, så det har ikke kommet til meg» (Sarah, bhg. 1), Malin (bhg. 1) følger opp «Men plutselig, for det er jo helt normalt». Lisa trekker frem noe av den samme utfordringen når hun sier «Hadde vi hatt en mer variert barnegruppe, hadde vi kanskje vært mer bevisste på å ha mer mangfold i litteraturen vi leser. Men vi burde kanskje tenkt motsatt, at vi burde ha mer mangfold fordi barne- og foreldregruppen er ganske homogen» (Lisa, bhg. 3).

I forskningsprosjektet til Kim og Hachey (2022), som de skriver om i artikkelen «‘There is no *right* family’: Young Children’s Discussion About Family Diversity», ser og leser barna i et utvalg bildebøker med ulike familiemangfold sammen med en barnehagelærer. Barna som deltar i forskningsprosjektet, er barn av velstående heteroseksuelle foreldre som alle har høyere utdanning. Barnas foreldre bekrefter i undersøkelsen at de sjelden leser slike bøker, eller har samtaler om ulike familiemangfold hjemme. I forskningsprosjektet var det først ingen av barna som tenkte at to kvinner kunne være mødre til jenta som de så og leste om. Jeg tenker at resultatene som kommer frem i denne artikkelen samsvarer godt med refleksjonene som Lisa kommer med i sitatet ovenfor.

Foreldregruppen til barna i forskningsprosjektet til Kim og Hachey (2022) er, i likhet med foreldregruppen i Barnehage 3, ganske homogen. Forskingen viser, slik jeg ser det, at det er minst like viktig å tilby barna som lever i heteronormative familier, muligheter til å se og forstå andre typer familieforhold enn det de selv har. Barna som leste om ulike

familiemangfold sammen med barnehagelæreren i undersøkelsen, utviklet nye kunnskaper og forståelser, samt en mer kritisk holdning til hva en familie kan være. Refleksjonene som de tre pedagogene kommer med, tenker jeg viser at holdningene til familiemangfold er gode. Det nevnes at to mødre fort kan være en realitet, fordi det er «Helt normalt» (Malin, bhg. 1). Sitater som dette, gjør at jeg tenker at anerkjennelse av familiemangfold er til stede i barnehagen, men at det trengs et større fokus på hvordan det kan synliggjøres. Informantene reflekterte kontinuerlig over bildeboka som en ressurs underveis i intervjuet. Lisa innrømmet blant annet at de burde tenkt motsatt i arbeidet med familiemangfold. Hun innrømmer at de også burde ha tilbudt ulike bøker om familiemangfold, til tross for en homogen gruppe. Dette tenker jeg viser, at under en times samtale åpnet øynene til pedagogene for bildeboka som en ressurs. Dette tenker jeg er et viktig funn å løfte frem.

Oppsummering og mulig svar på forskningsspørsmål

For å oppsummere hva slags erfaringer barnehagelærere har med å jobbe med familiemangfold generelt i barnehagehverdagen, ser jeg at det både er forskjeller og likheter i erfaringene. I mitt materiale, kom det frem få erfaringer av å jobbe med familiemangfold gjennom bildebøker. Erfaringene som kom frem, som er analysert og drøftet ovenfor, gir et godt innblikk i hvorfor speiling og synliggjøring av familiemangfold er viktig. Informantene legger ikke skjul på at temaet familiemangfold og arbeid med dette, er noe de har vært lite bevisste på. Pedagogene har underveis i intervjuene reflektert, og alle viser gode holdninger og tanker om temaet familiemangfold. Det kommer imidlertid tydelig frem av mine funn at dette er et manglende fokusområde i barnehagen, til tross for at det står eksplisitt i rammeplanen at barnehagen har et ansvar for å speile og synliggjøre hvert barns familie (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 10 og s. 56).

4.3 Hva skal til for å øke mangfoldet?

Nedenfor vil jeg gi et mulig svar på forskningsspørsmål tre. Mot slutten av intervjuene mine spurte jeg om det var noe informantene ønsket å si eller legge til før vi avsluttet samtalen. Jeg opplevde at pedagogene underveis i samtalen, fikk en slags åpenbaring angående familiemangfold og bildebøker. Det virket som at å bruke bildebøker som en ressurs for å speile og synliggjøre familiemangfold, er noe de følte de burde ha tenkt på. Dette var også noe flere av informantene ønsket å legge til.

En wake-up-call

«Jeg har fått en liten wake-up-call», innrømmer (Sarah, bhg. 1), hvorpå Malin følger opp med «ja, rett og slett!» (Malin, bhg. 1). Lisa uttrykker også at «det var egentlig litt fint å få en liten wake-up-call på at dette er noe man bør tenke over» (Lisa, bhg. 3). «Det å være bevisste på ulike familier, det er noe vi tar med oss», sier Heidi (bhg. 3). Det er tydelig at barnehagelærerne opplevde å få et nytt perspektiv på speiling og synliggjøring av familiemangfold gjennom bildebøker. De gode refleksjonene og holdningene som informantene viste underveis i intervjuene, får meg til å tenke at det ikke skal så mye til for å øke bevisstheten og oppmerksomheten på temaet. Lo skriver at hvis vi ønsker å sikre at alle har en stemme, må vi jobbe hardere med å synliggjøre alle perspektiver (Lo, 2019, s. 27). Forhåpentligvis tar barnehagelærerne med seg de refleksjonene og den nye bevisstheten tilbake til hverdagen. Dersom de gjør det, kan dette bidra til at de bringer flere bøker med ulike familiemangfold inn på avdelingene og ellers i barnehagene. Hvis barnehagen skal bidra til å speile verden slik den faktisk er, må man også anerkjenne og reflektere over verden slik den er. Dette inkluderer den økende utviklingen av ulike familiemangfold.

For å øke mangfoldet av bildebøker med ulike familiemangfold i barnehagen, tenker jeg at det er flere tiltak som må gjøres. Det kommer tydelig frem av mitt materiale at det er lite oppmerksomhet på speiling og synliggjøring av familiemangfold i de barnehagene som inngår i mitt materiale. Det første steget mot å øke mangfoldet er å skape et større fokus og mer bevissthet rundt temaet. Det finnes en god del forskning der ute på feltet, men det er mulig den ikke når frem til barnehagene i særlig høy grad.

En av årsakene føler Sarah handler trolig om at lesing blir nedprioritert, blant annet fordi nåværende rammeplan ikke understreker at dette skal være en daglig aktivitet: «Jeg føler at bøker har blitt mer og mer nedprioritert for hvert år. Hvis man ser på rammeplanen fra 2006 så står det at man skal lese daglig. Det står ikke nevnt i den nye, det forsvinner mer og mer», sier Sarah (bhg. 1). Barnehagens nedprioritering av lesing må ses i sammenheng med andre arenaer der barn i barnehagealder kan bli lest for. Tradisjonelt er foreldre en viktig kilde til boklesing, kanskje spesielt som en del av et kveldsrituale. Nye tall fra Leserundersøkelsen som Forleggerforeningen og Bokhandlerforeningen gjennomførte i 2023, viser at foreldrenes lesing er på vei ned. Dette er en undersøkelse som gjennomføres annethvert år, og tallene fra

siste undersøkelse viser at én av fire foreldre aldri leser høyt for sine barn. I 2023 var det kun 75 % som svarte at de leste høyt for barna sine, dette er en nedgang på 18 prosentpoeng siden 2017, og 8 prosentpoeng siden forrige undersøkelse som ble gjennomført i 2021 (Bokhandlerforeningen, 2024). Undersøkelsen viser også at de foreldrene som leser, leser mer enn tidligere. Når det gjelder barns fritidslesing, er det altså en polariserende utvikling i samfunnet. Ifølge barnehagens verdigrunnlag, har barnehagen et samfunnsmandat som innebærer «å ivareta barnas behov for omsorg og lek og fremme læring og danning» i samarbeid og forståelse med hjemmet (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 7). Dette samfunnsmandatet blir ikke ivare tatt dersom ikke barnehagen tar ansvar for lesing, slik at også de 25 prosentene med barn som aldri leses for hjemme, i hvert fall får møte bøker i barnehagen.

Mindre lesing kan også, slik jeg ser det, ha en sammenheng med at barnehagelærerne er usikre på hva slags bøker om familiemangfold som finnes der ute. Jeg tenker også at en mer generell manglende oversikt over nye barnebøker kan være en grunn til at bokutvalget i barnehagene stort sett består av eldre, tradisjonelle bøker. Samtidig uttrykkes det i intervjuene at barna ofte tar initiativ til å lese, og at det er mye organisert og uorganisert lesing i barnehagene. Malin (bhg. 1) «hos oss er det ofte barna som tar initiativ til å lese», Sarah følger opp «Ja, det er det hos oss også» (Sarah, bhg. 1). Synne opplever det samme i barnehagen hun jobber «det er helt klart barna som ofte tar initiativ til å lese» (Synne, bhg. 2). Lisa (bhg. 3) forteller at «vi har mange barn som spør om de kan lese. Samtidig har vi også faste lesegrupper». Heidi fortsetter med å si at «vi har nesten noen til enhver tid som sitter og leser, eller vil bli lest for» (Heidi, bhg. 3). Disse svarene viser at barn er interessert i lesing, og at det ofte er de voksne som kanskje er «proppen» i systemet. Barns initiativ til lesing er verdifullt, spesielt når vi vet at barnehagelærere er opptatt av barns interesser, men hvis initiativ til lesing alltid blir barnas ansvar, har dette noen klare begrensninger. For barna kan jo ikke velge andre bøker enn de som allerede er tilgjengelige i barnehagen. Et nedprioritert fokus på lesing i rammeplanen er synd, og kan være en forsterkende faktor til at utvalget av bøker er begrenset. Dette tatt i betraktning, kommer man ikke unna det jeg tror er hovedproblemet: manglende bevissthet og oppmerksomhet på ulike familiemangfold/familieforhold.

Et viktig tiltak for å øke mangfoldet, vil være å utvide bokutvalget på avdelingene. Malin (bhg. 1) innrømmet at hun selv var usikker på hvilke bøker som fantes i egen barnehage, og om noen av bøkene inneholdt ulike familiemangfold. Basert på mine erfaringer fra ulike barnehager, tenker jeg at mange barnehagelærere kan kjenne seg igjen i dette. Å utforske og søke etter bøker som kan gi nye kunnskaper og erfaringer, er viktig for å utvide barns perspektiver på seg selv, andre og verden. For å skape et mangfoldig utvalg av bøker i barnehagen kan det for eksempel være nyttig å dra på et bibliotek. Bibliotekarer har god fagkunnskap og god oversikt over hva som finnes av bøker. Det er også mulig å følge med på nettsidene til ulike forlag, her går det også an å melde seg på nyhetsbrev, slik at man kan få tips om nye bøker rett i innboksen. Et siste forslag er å gjøre noen søk på Google. Alle disse ressursene er gratis å benytte seg av, og de er ikke spesielt tidkrevende.

Oppsummering og mulig svar på forskningsspørsmål

For å kunne øke mangfoldet av bildebøker i barnehagen er man nødt til å først og fremst øke bevisstheten til personalet i barnehagen. En times samtale om familiemangfold i bildebøker økte bevisstheten betraktelig, ifølge materialet mitt. Det finnes flere gode ressurser i bibliotek og fagkunnskapen til bibliotekarer og forlagenes egne nettsider, disse ressursene er der for å brukes. Tilgangen på informasjon og tips er stor på nettet, det kan gjøres enkle og raske søk på Google, og man vil lett kunne finne flere forslag til gode bøker om familiemangfold dersom man bare er bevisst på at barnehagen har et ansvar for å belyse dette viktige temaet. Setter man av litt tid og er kildekritisk, vil de fleste kunne finne gode alternativer som øker mangfoldet av bildebøker i barnehagen.

5.0 Avsluttende refleksjoner

Målet med denne oppgaven har vært å finne ut i hvilken grad og på hvilken måte bildebøker kan bidra til å speile og synliggjøre familiemangfold i barnehagen. Ved hjelp av fokusgruppeintervjuer med barnehagelærere i et lite utvalg barnehager, har jeg fått et innblikk i ulike erfaringer og refleksjoner. Med utgangspunkt i disse erfaringene og refleksjonene, samt teori, har jeg funnet mulige svar på mine tre forskningsspørsmål. Nedenfor vil jeg samle tankene og komme med noen avsluttende refleksjoner.

Barnehagelærerne er svært betydningsfulle personer, som gjør en svært viktig jobb for barna og samfunnet rundt. I rammeplanen er speiling og synliggjøring et tydelig krav (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 10), i tillegg er ord som «tilhørighet», «mangfold», «anerkjennelse» og «likestilling» viktige ord som går igjen flere steder i rammeplanen. Et barns familie og relasjoner har sterk tilknytning til barnets tilhørighet og identitet. For å kunne anerkjenne barnet fullt og helt, må vi også anerkjenne hele barnet slik det lever utenfor barnehagen. Dersom mine funn er representative for barnehagefeltet, viser det at det er svært liten bevissthet og fokus på speiling og synliggjøring av ulike familiemangfold i barnehagen.

Om rammeplanens krav skal oppfylles på en tilfredsstillende måte, holder det ikke å kun ta utgangspunkt i barnas interesser når man planlegger og gjennomfører arbeidet i barnehagen. Det er en god og viktig start, men dersom barnehagens fagpersoner ikke tilfører og beriker arbeidet med nye erfaringer og interesser, gjør man barnas verden mindre enn den trenger å være. Vi vet at barn velger bøker basert på hva de kjenner til fra før (Rostvåg, 2010, s. 55), derfor må barnehagelærerne strebe etter å utvikle, utvide og tilby mer. For å kunne gjøre dette, kreves det stor vilje til å vokse som fagperson. Gjennom faglige diskusjoner, oppdatering på ny forskning og reflekterte samtaler i personalgruppa kan utfordre og videreutvikle kompetansen og erfaringene man har.

I rammeplanen står det også at barnehagen skal bidra til at «barna får oppleve spenning og glede ved høytlesning, fortelling, sang og samtaler» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 48). Dette krever barnehagelærere som er bevisste litteraturformidlere. Bildebøker om familiemangfold er en god ressurs, ikke bare på grunn av mulighetene for speiling og synliggjøring, men også fordi boklesing gjerne fører til gode og verdifulle samtaler. Med gode samtaler og refleksjoner kan barns erfaringer og kunnskap om mangfold utvikles og utvides,

slik at man kan få forståelse for hvordan andre mennesker lever. Ved å se på bildeboka som «det tredje», noe som verken er ditt eller mitt, men et felles samlingspunkt, åpnes mulighetene for diskusjon og refleksjon i fellesskap.

Bildeboka kan også ses på som en del av rommet som omgir barna, som da blir en del av «rommet som den tredje pedagog». Rommet eller miljøet som den tredje pedagog er en del av Reggio Emilias tilnærming som baserer seg på at miljøets utforming og materialer kan tilrettelegge for at rommet blir en nøkkelpunkt til pedagogisk innsikt, hevder Teresa Strong-Wilson og Julia Ellis (Strong-Wilson & Ellis, 2007, s. 40). Videre skriver Strong-Wilson og Ellis at å se miljøet rundt barna som en tredje pedagog, kan man oppdage at omgivelsene våre får liv og kan bidra til barns læring (Strong-Wilson & Ellis, 2007, s. 40). For at boka skal fungere som en del av rommet som tredje pedagog, krever det at bøkene er tilgjengelige for barna, og at utvalget er mangfoldig slik at barna kan utvide sine interesser og erfaringer. Å tilby barn et rikt og mangfoldig utvalg av bildebøker kan skape gode læringsmiljøer hvor det gis muligheter for å skape gode fellesskap som inkluderer alle, uansett hvordan familien måtte se ut. Et mangfoldig utvalg bildebøker som speiler hvordan virkelighetens familier ser ut, vil sammen med gode barnehagelærere gi gode, kritiske og reflekterende samtaler. Dette kan bidra til å skape gode demokratiske borgere som har forståelse og erfaringer med familiemangfold i samfunnet.

Slik jeg ser det, kan bildebøker om familiemangfold bidra i stor grad til å speile og synliggjøre ulike familiemangfold. Bildebøker kan invitere til et felles samlingspunkt hvor man kan se, lese og samtale om de ulike familiekonstellasjonene som finnes i barnehagen. Det leses mindre og mindre for barn i hjemmene, og barnehagens ansvar for å tilby et godt og mangfoldig utvalg av bøker er derfor avgjørende for hva slags erfaringer barn kan få med bøker. Bøkene som barn ikke vet om, eksisterer heller ikke for barn. Dette gjelder også familiekonstellasjoner, noe som gjør bildebokmediet til en viktig ressurs i arbeidet med å speile og synliggjøre alle familier. Bildebøker kan bidra til at barn kan kjenne igjen seg selv og sin familie, samt gi et bilde på hvordan andre barns familie ser ut. Dette kan igjen bidra til å utfordre heteronormative forestillinger om hvordan en familie skal se ut, i tillegg til å skape mer anerkjennelse og forståelse for at mennesker lever på forskjellige måter.

Jeg mener at potensialet for videre forskning innenfor speiling og synliggjøring av familiemangfold i barnehagen er stort. Vi er nødt til å anerkjenne utviklingen av nye og flere familieforhold, og at disse finnes blant oss på avdelingen der vi jobber og i barnehagen generelt. Videre forskning på hvilke måter bildeboka kan være en ressurs i arbeidet med speiling og synliggjøring i barnehagen, ser jeg på som både nødvendig og viktig for at temaet skal få større bevissthet og oppmerksomhet.

Referanseliste

- Aisato, L. (2010). *Odd er et egg*. Gyldendal.
- Ashman, L. & Davenier, C. (2011). *Samantha on a Roll*. Farrar, Strauss and Giroux.
- Bjerklund, M. (2021). Bildebøker for å synliggjøre familiemangfold i barnehagen. *Psykologi i kommunen*, 4 (2021). <https://psykisk-kommune.no/fagartikkel/bildeboker-for-a-synliggjore-familiemangfold-i-barnehagen%20/19.208>
- Bjerklund, M. (2023). Familiemangfold i bildebøker. I B. Fjørtoft (Red.), *Barnehagefolk: I bildebokas verden* (s. 59–65) Habitus AS og Pedagogisk Forum.
- Bokhandlerforeningen. (2024, 23. april). *Leserundersøkelsen 2024*. <https://bokhandlerforeningen.no/bransjefakta/forbrukerundersokelser/leserundersokelsen/leserundersokelsen-2024/>
- Braun, V. & Clarke, V. (2022). *Thematic Analysis*. A Practical Guide.
- Bringsværd, T. Å. & Aisato, L. (2010). *Tambar er et troll*. Gyldendal
- Brinkmann, S. (2020). Etik i en kvalitativ verden. I S. Brinkmann & L. Tanggaard (Red.), *Kvalitative metoder: en grundbog* (3. Utg., s. 581–600). Hans Reitzels Forlag.
- Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (Red.). (2020). *Kvalitative metoder: En grundbog* (utg. 3). Hans Reitzels Forlag.
- Bufdir. (u.å). *Familie, foreldreskap og barn*. Hentet 7. februar 2024 fra <https://www.bufdir.no/statistikk-og-analyse/LHBT/familie-foreldreskap>
- Clark, T., Foster, L., Sloan, L. & Bryman, A. (2021). *Bryman's Social Research Methods* (6. utg.). Oxford University Press.
- Dahle, G. & Nyhus, S. (2007). *Håret til mamma*. Cappelen.
- Eriksson, E. & Moroni, L. (2018). *Julia hjelper til*. Omnipax.
- Finch, J. (2007). Displaying Families. *Sociology*, 41(1), 65–81. <https://doi.org/10.1177/0038038507072284>
- Goss, J. D. & Leinbach, T. R. (1996). Focus Groups as Alternative Research Practice: Experience with Transmigrants in Indonesia. *Area*, 28(2), 115–123. <http://www.jstor.org/stable/20003647>

- Halkier, B. (2016). *Fokusgrupper* (3.utg.). Samfundslitteratur.
- Hedberg, L., Venzo, P. & Young, H. (2020). Mums, dads and the kids: Representations of rainbow families in children's picture books. *Journal of LGBT Youth*, 19(2), 198–216. <https://doi.org/10.1080/19361653.2020.1779164>
- Jacobsen, B., Tanggaard, L. & Brinkmann, S. (2020). Fænomenologi. I S. Brinkmann & L. Tanggaard (Red.), *Kvalitative metoder: En grundbog* (3. Utg., s. 281–308). Hans Reitzels Forlag.
- Jordhus-Lier, D. (2023). *Fokusgruppe som metode*. Cappelen Damm Akademisk.
- Kim, S. J. & Hachey, A. C. (2022). “There is no *right* family”: Young Children's Discussions About Family Diversity. *Kappa Delta Pi Record* 58(4), 166–171. <https://doi.org/10.1080/00228958.2022.2110816>
- Koss, M. D. (2015). Diversity in Contemporary Picturebooks: A Content Analysis. *Journal of Children's Literature*, 41(1), 32–42. <https://www.proquest.com/scholarly-journals/diversity-contemporary-picturebooks-content/docview/1684386329/se-2>
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Rammeplan for barnehagen: Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Utdanningsdirektoratet. <https://www.udir.no/contentassets/7c4387bb50314f33b828789ed767329e/rammeplan-for-barnehagen—bokmal-pdf.pdf>
- Lo, R. S. (2019). Resisting gentle bias: A critical content analysis of family diversity in picturebooks. *Journal of Children's Literature*, 45(2), 16–30. <https://www.proquest.com/scholarly-journals/resisting-gentle-bias-critical-content-analysis/docview/2316403191/se-2>
- Naidoo, J.C. & Lynch, K. (2020). Global Rainbow Families: Examining Visual Depictions of Same-Sex Couples in International Picturebooks. *Bookbird: A Journal of International Children's Literature* 58(4), 31–51. <https://doi.org/10.1353/bkb.2020.0067>
- Nikolajeva, M. (2000). *Bilderbokens pusselbitar*. Studentlitteratur.
- Rostvåg, Å. (2010). Hvilke valg tar barna når de selv velger bøker? I E. S. Tønnessen (Red.), *Sammensatte tekster. Barns tekstpraksis* (s. 46–61). Universitetsforlaget.

Statistisk sentralbyrå (2023, 22. September). *Familier og husholdninger*.

<https://www.ssb.no/befolkning/barn-familier-og-husholdninger/statistikk/familier-og-husholdninger>

Stewart, D. W. & Shamdasani, P. N. (2014). *Focus Groups. Theory and Practice* (utg. 3.). SAGE Publications, Inc.

Strong-Wilson, T. & Ellis, J. (2007). Children and Place: Reggio Emilia's Environment As Third Teacher. *Theory Into Practice*, 46(1), s. 40–47. DOI:[10.1080/00405840709336547](https://doi.org/10.1080/00405840709336547)

Sunderland, J. & McGlashan, M. (2012). The linguistic, visual and multimodal representation of two-Mum and two-Dad families in children's picturebooks. *Language and Literature*, 21(2), 189–210. <https://doi.org/10.1177/0963947011435863>

Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitative metoder* (5. utg.). Fagbokforlaget

Young, C. A. (2019). Interrogating the Lack of Diversity in Award-Winning LGBTQ-Inclusive Picturebooks. *Theory Into Practice*, 58(1), 61–70. <https://doi.org/10.1080/00405841.2018.1536915>

Vedlegg

Vedlegg 1: Samtykkeskjema

Vedlegg 2: Intervjuguide

Vedlegg 3: Godkjenning NSD/Sikt

Vedlegg 4: Liste med forslag om nyere bildebøker om familiemangfold

Vedlegg 1: Samtykkeskjema

Vil du delta i forskningsprosjektet om bildebøker og speiling og synliggjøring av familiemangfold i barnehagen?

Samtykkeskjema til gruppeintervju

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt om bildebøker og familiemangfold i barnehagen. I dette skrevet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Dette er en masteroppgave og formålet med prosjektet er å undersøke hvordan bildebøker kan bidra til å speile og synliggjøre familiemangfold i barnehagen. Formålet med intervjuet er å få kunnskap om hva slags utvalg av bøker det er i barnehagen, hva slags tilgjengelighet barna har på bøkene og hva slags lesepraksiser det er i barnehagen.

Hvem er ansvarlig for prosjektet?

Universitetet i Agder er ansvarlig for dette prosjektet

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Barnehagelærere blir invitert til å delta i dette prosjektet og jeg henvender meg til deg som representant for denne gruppen.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hver deltaker blir bedt om å delta i ett gruppeintervju på 2-3 personer med en varighet på ca. en time. Deltakerne blir også bedt om å ta med et bilde av bøkene de har på avdeling. Intervjuene blir ledet av forsker (student) og det vil bli gjort lydopptak av intervjuene.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysninger om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernreglene. Det er bare forsker (student) og veileder som vil ha tilgang til opplysningene. Datamaterialet blir lagret på en sikker måte i tråd med personregelverket. Personopplysninger som i dette tilfellet vil være stemmen din på lydopptak, vil bli oppbevart adskilt fra øvrige data, og bli erstattet av koder i datamaterialet. Ingen vil kunne gjenkjennes i publikasjoner fra prosjektet.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet er over?

Når masteroppgaven skal leveres inn 15. mai 2024 slettes alle lydopptak. Alle øvrige opplysninger vil bli anonymisert.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- *Universitetet i Agder* ved [sett inn navn og kontaktopplysninger til prosjektansvarlig].
- Vårt personvernombud: *Trond Hauso* personvernombud@uia.no
- *Prosjektansvarlig Camilla Delbekk Moseidjord* masterstudent *Universitetet i Agder* camilladm@uia.no

Hvis du har spørsmål knyttet til vurderingen som er gjort av personverntjenestene fra Sikt, kan du ta kontakt via:

- Epost: personverntjenester@sikt.no eller telefon: 73 98 40 40.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig

Agnes-Margrethe Bjorvand (Veileder)

Camilla Delbekk Moseidjord (student)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «Alle barn vokser ikke opp med én mor og én far», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i *gruppeintervju*
- at det gjøres lydopptak
- at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2: Intervjuguide

Intervjuguide

Intervjuer:

Camilla Moseidjord, masterstudent barnehagekunnskap

Fokusgruppe:

- Gjennomfører 2 fokusgruppeintervjuer med 2-3 intervjuobjekter som er barnehagelærere.
- Ønsker å gjennomføre intervjuene fysisk så langt det er mulig, men kan gjennomføres digitalt dersom det er det eneste som passer.

Forarbeid:

- Barnehagelærerne blir bedt om å ta med seg to bilder. Det første skal være av bøkene som hele tiden er tilgjengelige for barnegruppa på sin avdeling. Det andre skal være et bilde av de bøkene som blir lest for barna, men som ikke er tilgjengelig for barna på avdelingen til enhver tid.

Intervju:

Prolog for å forklare intensjonen med intervjuet

- Målet med intervjuet er ikke å vurdere barnehagen eller barnehagelærerne, men å lære mer om temaet som jeg er nysgjerrig på, altså familieforhold og familiemangfold i barnehagens bøker og lesepraksiser.

Innledende spørsmål

1. Fortell litt om barnegruppen – antall barn og alder.
2. Er det forskjellige familiekonstellasjoner representert på deres avdelinger?

Spørsmål om ulike familiemangfold i bøker i barnehagen

1. Barnehagelærerne har tatt med et bilde av bøkene som er tilgjengelige for barnegruppa.

Når jeg sier familieforhold og familiemangfold, hva tenker dere da om det bokutvalget dere har tatt bilde av?

2. Hva slags tilgang har barnegruppen på bøkene?
 - Hvordan er bøkene plassert i rommet? Er alle bøkene på samme sted eller blir noen bøker oppbevart andre steder? Er alle bøkene tilgjengelige for barna hele tiden?
 - Hvor ofte er det utskiftninger eller tilføyelser av bøker?
 - Blir temaet familieforhold og familiemangfold diskutert eller tatt hensyn til når det skal kjøpes inn nye bøker eller når dere låner bøker på biblioteket?

3. Hvilke bøker blir lest mest?

- Hvem er det som tar mest initiativ til å lese på din avdeling i barnehagen? Er det barna eller de voksne? Hvis det er barna som velger: Ser dere noen sammenheng mellom familieforhold i boka og barnas egne familieforhold? Altså en slags speiling eller gjenkjennelse?
 - Hvis det er de voksne som velger: Hender det at dere velger bøker nettopp på grunn av at boka har litt fokus på ulike familiekonstellasjoner?
 - Hender det at dere snakker om familieforhold/familiemangfold under lesingen eller etter at dere har lest?
4. Min masteroppgave skal handle om familieforhold/familiemangfold i bøker som er tilgjengelige for barn. Er det noe til slutt som dere kommer på eller ønsker å legge til?

Vedlegg 3: Godkjenning NSD/Sikt

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

06.05.2024, 23:49

Vurdering av behandling av personopplysninger

Referansenummer
842856

Vurderingstype
Automatisk ?

Dato
19.12.2023

Tittel

Alle barn vokser ikke opp med én mor og én far

Behandlingsansvarlig institusjon

Universitetet i Agder / Avdeling for lærerutdanning

Prosjektansvarlig

Agnes-Margrethe Bjorvand

Student

Camilla Delbekk Moseidjord

Prosjektperiode

22.01.2024 - 14.05.2024

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

Lovlig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 14.05.2024.

[Meldeskjema](#)

Grunnlag for automatisk vurdering

Meldeskjemaet har fått en automatisk vurdering. Det vil si at vurderingen er foretatt maskinelt, basert på informasjonen som er fylt inn i meldeskjemaet. Kun behandling av personopplysninger med lav personvernulempe og risiko får automatisk vurdering. Sentrale kriterier er:

- De registrerte er over 15 år
- Behandlingen omfatter ikke særlige kategorier personopplysninger;
 - Rasemessig eller etnisk opprinnelse
 - Politisk, religiøs eller filosofisk overbevisning
 - Fagforeningsmedlemskap
 - Genetiske data
 - Biometriske data for å entydig identifisere et individ
 - Helseopplysninger
 - Seksuelle forhold eller seksuell orientering
- Behandlingen omfatter ikke opplysninger om straffedommer og lovovertridelser
- Personopplysningene skal ikke behandles utenfor EU/EØS-området, og ingen som befinner seg utenfor EU/EØS skal ha tilgang til personopplysningene
- De registrerte mottar informasjon på forhånd om behandlingen av personopplysningene.

Informasjon til de registrerte (utvalgene) om behandlingen må inneholde

- Den behandlingsansvarliges identitet og kontaktopplysninger

<https://meldeskjema.sikt.no/657f47d2-319b-4433-bf1f-24179da8dac3/vurdering>

Side 1 av 2

- Kontaktopplysninger til personvernombudet (hvis relevant)
- Formålet med behandlingen av personopplysningene
- Det vitenskapelige formålet (formålet med studien)
- Det lovlige grunnlaget for behandlingen av personopplysningene
- Hvilke personopplysninger som vil bli behandlet, og hvordan de samles inn, eller hvor de hentes fra
- Hvem som vil få tilgang til personopplysningene (kategorier mottakere)
- Hvor lenge personopplysningene vil bli behandlet
- Retten til å trekke samtykket tilbake og øvrige rettigheter

Vi anbefaler å bruke vår [mal til informasjonsskriv](#).

Informasjonssikkerhet

Du må behandle personopplysningene i tråd med retningslinjene for informasjonssikkerhet og lagringsguider ved behandlingsansvarlig institusjon. Institusjonen er ansvarlig for at vilkårene for personvernforordningen artikkel 5.1. d) riktighet, 5. 1. f) integritet og konfidensialitet, og 32 sikkerhet er oppfylt.

Vedlegg 4: Liste med forslag til nyere bildebøker om familiemangfold

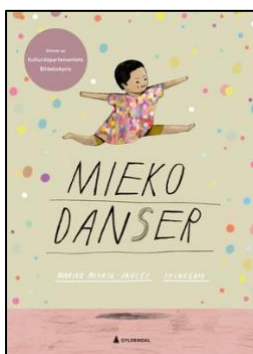
Bildebokforslag

Skoleape
Av Liv Gulbrandsen & Åshild
Kanstad Johnsen, Aschehoug
2019

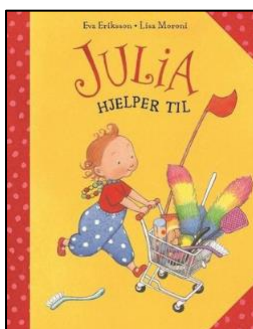
Representasjon av ulike typer mangfold/ familiemangfold

I denne boka møter vi
Ella som har to
mammaer.

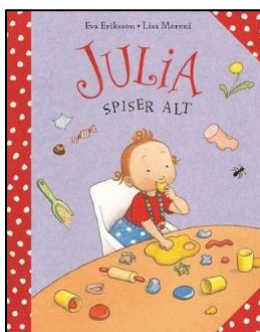
Mieko danser
Av Mariko Miyata-Jancey &
Skinkeape, Gyldendal 2023

Hovedpersonen Mieko
utfordrer tradisjonelle
oppfatninger av kjønn, og
i denne boka vi møter
også et mangfold når det
gjelder legning.

Julia hjelper til
Av Eva Eriksson & Lisa Moroni,
Omnipax, 2018

Julia hjelper moren sin
med handling og baking.
Med fravær av far, kan
eksempelvis alenemødre
synliggjøres.

Julia spiser alt
Av Eva Eriksson & Lisa Moroni,
Omnipax, 2017

I denne boka er både far,
mor og mormor med.

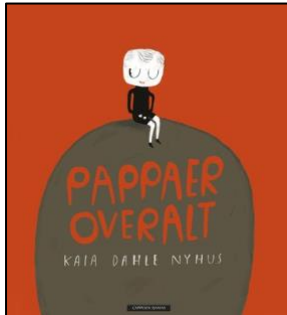
På rømmen i rommet
Av Julia Donaldson &
Axel Scheffler, Omnipax, 2021

En reise i verdensrommet der møter mellom ulike vesener som er ukjente for hverandre. En bok om toleranse, inkludering og samhold.

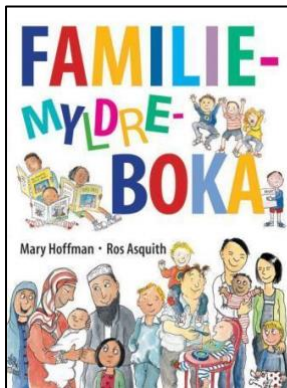
Brillebjørn blir storebror
Av Ida Jackson & Jens A. Larsen
Aas, Gyldendal, 2020

Brillebjørn har to mødre og skal nå bli storebror.

Papper overalt
Av Kaia Dahle Nyhus, Cappelen
Damm, 2015

Hovedpersonen i boka samler på alle typer pappaer, men hvor er hans egen pappa?

Familiemyldreboka
Av Mary Hoffman & Ros
Asquith, Omnipax, 2010

En bok om mangfoldet i familiesammensetninger.